

HET KIND IN VLAANDEREN

Woord vooraf

De kinderbevolking: schaarste aan kinderen?

- 1.1. Aantal geboorten
- 1.2. Immigratie, adoptie, asielzoekers
 - 1.2.1. Immigratie
 - 1.2.2. Adoptie
 - 1.2.3. Minderjarige asielzoekers
- 1.3. Aantal jonge kinderen
- 1.4. Ter duiding
 - 1.4.1. Vrouwen in vruchtbare leeftijd
 - 1.4.2. Vruchtbaarheidscijfer
 - 1.4.3. Zwanger worden: steeds later
 - 1.4.4. Tienermoeders
 - 1.4.5. Geboorten en huwelijk
 - 1.4.6. Kinderwens
 - 1.4.7. Vooruitzichten inzake het aantal geboorten
- 1.5. De Europese context
 - 1.5.1. Geboorten
 - 1.5.2. Aantal jonge kinderen
 - 1.5.3. Interlandelijke adopties

Gezinnen van jonge kinderen: groeiende verscheidenheid

- 2.1. Tweeouder- of eenoudergezinnen?
- 2.2. In het klassieke kerngezin?
- 2.3. Kind alleen?
- 2.4. Contacten met moeder en vader
- 2.5. Jonge kinderen en grootouders
- 2.6. Rollen en waarden in het gezin van jonge kinderen
- 2.7. Ter duiding
 - 2.7.1. Huwelijken
 - 2.7.2. Echtscheidingen
- 2.8. De Europese context

Economische zekerheid

- 3.1. Een- of tweeverdienersgezinnen
- 3.2. Het inkomensniveau van het gezin
- 3.3. Arbeidsparticipatie van de ouders van jonge kinderen
 - 3.3.1. Arbeidsparticipatie, voltijds of deeltijds, werkonderbreking

- 3.3.2. Werken op speciale uren
- 3.4. Kansarmoede bij kinderen
- 3.5. De woonsituatie
- 3.6. De Europese context
- 3.6.1. Arbeidsparticipatie in gezinnen met jonge kinderen
- 3.6.2. Armoede

Sociale ontwikkeling

- 4.1. Gebruik van kinderopvang
- 4.1.1. Kinderen onder de 2 ½ jaar
- 4.1.2. Schoolgaande kinderen
- 4.1.3. Zieke kinderen
- 4.2. Schoolgaan
- 4.3. Tv/video-kijken
- 4.4. De jaarlijkse vakantie
- 4.5. Kinderen in begeleiding via de bijzondere jeugdzorg
- 4.6. De Europese context

Aspecten van gezondheid en ontwikkeling van jonge kinderen

- 5.1. Gegevens van zwangerschap en bevalling
- 5.2. Sterfte
- 5.2.1. De sterfte in de jongste leeftijdsgroep in het Vlaams Gewest
- 5.2.2. Doodsoorzaken bij overlijden van jonge kinderen het Vlaams Gewest
- 5.3. Morbiditeit
- 5.3.1. Aangeboren afwijkingen
- 5.3.2. Gehoorverlies
- 5.3.3. Ziektes en aandoeningen
- 5.3.4. Ziekenhuisopnames
- 5.4. Ongevallen bij kinderen
- 5.4.1. Medische behandelde ongevallen
- 5.4.2. Ongevallen met opname in een spoedgevallenafdeling
- 5.4.3. Ongevallen in het verkeer
- 5.5. Kindermishandeling
- 5.6. De Europese context
- 5.6.1. Sterfte
- 5.6.2. Wiegendood

Gezondheid en veilig leven?

6.1. Borstvoeding

6.2. Gezonde voeding?

6.3. Slapen kinderen voldoende?

6.4. Vaccinatiegraad

6.5. Geneesmiddelengebruik

6.6. Een rookvrije omgeving voor het jonge kind?

6.7. Europese context

Woord vooraf

“Het Kind in Vlaanderen, 1999” is uitgegroeid tot een heus boek.

Vanaf de start van Kind en Gezin in 1987 werd in het jaarverslag een hoofdstuk opgenomen met cijfers over kinderen. Geleidelijk werd dit uitgebouwd tot een uitgebreide rapportering over het kind en zijn leefsituatie. Nu wordt de stap gezet naar een afzonderlijke publicatie.

Dit boek is het resultaat van een intensieve speurtocht naar recente informatie over het jonge kind in Vlaanderen. Statistieken werden opgevraagd, bijkomende verwerkingen werden uitgevoerd door Kind en Gezin zelf of door externe leveranciers van cijfermateriaal.

Een belangrijk punt is de situering binnen de Europese context: de “Vlaamse” cijfers worden vergeleken met cijfers uit een aantal Europese landen. Geleidelijk opgebouwd, bestrijkt deze vergelijking nu ongeveer de voornaamste domeinen.

Voor het opmaken van dit rapport zijn we in hoge mate afhankelijk van de goodwill van andere instanties. We hopen dat de opname van hun gegevens in “Het Kind in Vlaanderen” een bijkomende valorisatie is van hun werk en dat dit een aansporing mag zijn om nog sneller op de bal te spelen. Meer in het bijzonder zou een snellere terbeschikkingstelling van gegevens door het Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS) zeer welkom zijn.

De kinderbevolking: schaarste aan kinderen?

Europa, “het oude continent”. Als deel van Europa deelt Vlaanderen terecht in die naam: zowel het aantal jonge kinderen als het aandeel jonge kinderen in de totale bevolking is het voorbije jaar verder gedaald.

Eerst worden de cijfers zelf voorgesteld. Daarna volgt een duiding bij deze evoluties en plaatsen we de cijfers in een Europese context.

Naast de kinderen die in Vlaanderen worden geboren, zijn er ook nog kinderen die uit het buitenland komen: immigranten, met inbegrip van geadopteerde kinderen en asielzoekers. Ook deze cijfers worden toegelicht.

1.1. Aantal geboorten

In 1999 werden er in het *Vlaams Gewest* 61 906 kinderen levend geboren. Tegenover 1998 is dit een daling met 1136 geboorten, een daling met 1,8% (zie tabel 1.1 en grafiek 1.1). Het geboortecijfer in het Vlaams Gewest kent in 1999 een nieuw absoluut laagtepunt sinds de Tweede Wereldoorlog.

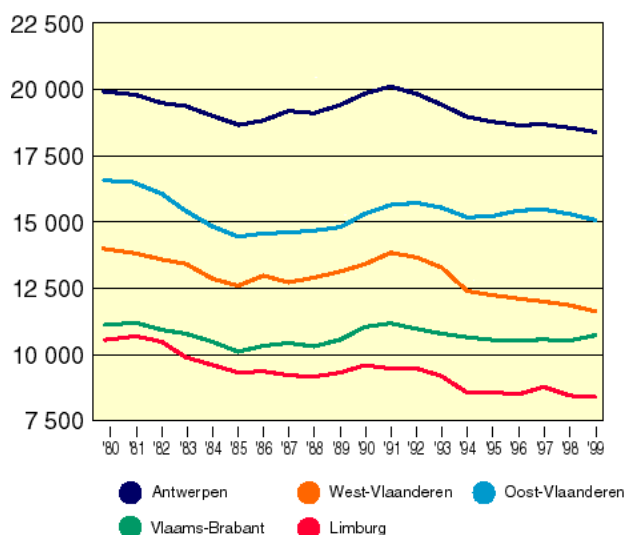
Aantal geboorten

Geboorten	
1998	63 042
1999	61 906

1.1. Aantal levendgeborenen in het Vlaams Gewest

Bron: NIS - Loop van de bevolking

Evolutie geboorten

Grafiek 1.1. Evolutie van het aantal geboorten in het Vlaams Gewest

Bron: NIS - Loop van de bevolking

In tabel 1.2 geven we het aantal geboorten *per provincie* weer. In alle provincies behalve Vlaams-Brabant ligt het geboortecijfer lager dan in 1998.

De daling is het grootst in Oost-Vlaanderen (-3,9%). In Antwerpen ligt het geboortecijfer 2,4% lager en in Oost-Vlaanderen 2,3%. In Limburg is de daling beperkter (-0,5%). In Vlaams-Brabant nam het geboortecijfer toe met 1,1%.

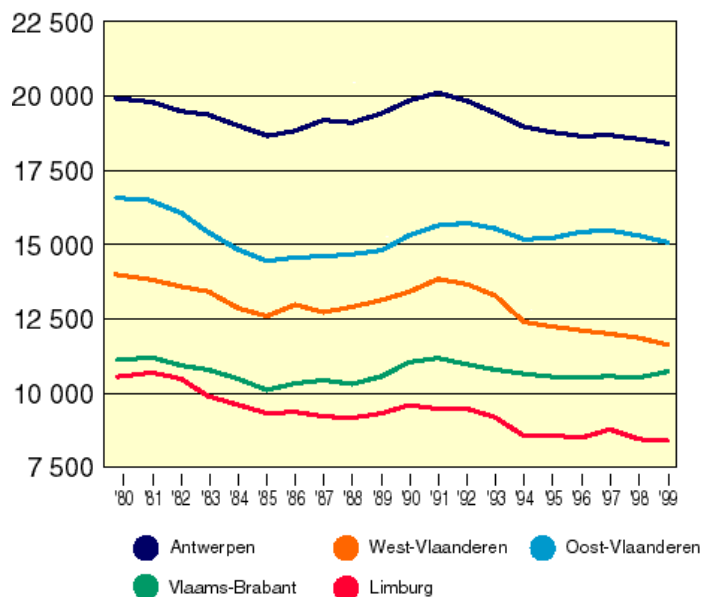
Grafiek 1.2 geeft de evolutie van de geboortecijfers naar gelang van de provincie sinds 1980.

Aantal geboorten per provincie

Geboorten per provincie		
	1998	1999
Antwerpen	18 033	17 608
Vlaams-Brabant	10 524	10 643
West-Vlaanderen	11 679	11 227
Oost-Vlaanderen	14 624	14 287
Limburg	8 182	8 141

1.2 Aantal levend geborene per provincie
Bron: NIS – Loop van de bevolking

Geboorten per provincie

Grafiek 1.2. Evolutie van het aantal levendgeborenen per provincie
Bron: NIS - Loop van de bevolking

1.2. Immigratie, adoptie, asielzoekers

Naast de kinderen geboren in Vlaanderen zijn er de kinderen die in Vlaanderen immigreren. Immigratie vanuit het Waals of het Brussels Gewest en immigratie vanuit het buitenland.

Aansluitend hierbij presenteren we ook cijfers over adoptie – adoptie in Vlaanderen is in hoofdzaak interlandelijke adoptie – en cijfers over minderjarige asielzoekers.

1.2.1. Immigratie

In 1998 migreerden 4369 kinderen onder de 12 jaar *vanuit het buitenland* naar het Vlaams Gewest. Dit cijfer ligt ongeveer 7,7% hoger dan in 1997. *Vanuit het Brussels of het Waals Gewest* waren er 3844 migraties. Ook dit aantal nam toe (+1,8%) (zie tabel 1.3).

Immigratie

	Vanuit een ander gewest		Buitenlandse immigratie	
	1997	1998	1997	1998
Kinderen onder de 3 jaar	1 252	1 147	1 061	1 111
Kinderen van 3 tot 6 jaar	1 078	1 109	1 178	1 248
Kinderen van 6 tot 12 jaar	1 447	1 588	1 818	2 010
Totaal	3 777	3 844	4 057	4 369

1.3. Aantal kinderen onder de 12 jaar dat migreert naar het Vlaams Gewest vanuit een ander gewest en vanuit het buitenland
Bron: NIS – Loop van de bevolking

1.2.2. Adoptie

In de loop van 1999 hebben de *erkende adoptiediensten** in totaal 214 kinderen *geplaatst voor adoptie*. Het aantal kinderen dat voor adoptie werd geplaatst, lag iets lager dan in 1998 (-14 plaatsingen). Het ging meestal om plaatsingen van kinderen afkomstig uit het buitenland (86%). De daling is het grootst bij de binnenlandse adopties.

De uit het buitenland afkomstige kinderen kwamen vooral uit India, Vietnam, China, Roemenië, Ethiopië, de Filipijnen, Rusland, Haïti en Colombia (zie tabel 1.4).

Op het moment van de plaatsing in het gezin waren 39,3% van de kinderen jonger dan 1 jaar, 28,5% tussen 1 en 2 jaar oud. Ongeveer 32% van de kinderen was 2 jaar of ouder (zie tabel 1.5).

De gemiddelde leeftijd bedroeg 1,6 jaar en was nagenoeg ongewijzigd tegenover 1998.

In 56,6% van de adopties werd het kind opgenomen in een kinderloos gezin. Bij plaatsing in een gezin met kinderen was het adoptiekind meestal jonger dan de kinderen van het gezin. 10,3% van de geplaatste kinderen werd samen met een (of meerdere) ander(e) kind(eren) geplaatst (zie tabel 1.6).

De adoptieouders waren meestal tussen 30 en 45 jaar. De gemiddelde leeftijd van de adoptievader was 37,7 jaar, die van de adoptiemoeder 36,1 jaar. De gemiddelde leeftijd van de adoptievader en van de adoptiemoeder bleven nagenoeg ongewijzigd. In totaal 6 kinderen hebben geen adoptievader (2,8%).

* Over het aantal vrije adopties, m.a.w. adopties die niet worden gerealiseerd via een erkende adoptiedienst, zijn geen gegevens bekend

Geadopteerde kinderen

	1998		1999	
	Aantal	%	Aantal	%
In België geboren				
	40	17,5	30	14,0
Uit het buitenland afkomstig				
India	38	16,7	36	16,8
Vietnam	36	15,8	24	11,2
China	10	4,4	19	8,9
Roemenië	17	7,5	19	8,9
Ethiopië	25	11,0	18	8,4
de Filipijnen	9	3,9	12	5,6
Rusland	4	1,8	12	5,6
Haïti	21	9,2	11	5,1
Colombia	10	4,4	11	5,1
Moldavië	3	1,3	7	3,3
Ecuador	7	3,1	4	1,9
Bulgarije	7	3,1	3	1,4
Thailand	0	0,0	3	1,4
Sri Lanka	0	0,0	2	0,9
Chili	0	0,0	1	0,5
El Salvador	0	0,0	1	0,5
Bolivia	1	0,4	1	0,5
<i>Totaal uit het buitenland afkomstig</i>	<i>188</i>	<i>82,5</i>	<i>184</i>	<i>86,0</i>
Totaal	228	100,0	214	100,0

1.4. Voor adoptie geplaatste kinderen: aantal volgens land van herkomst

Bron: Kind en Gezin - Statistiek Adoptie

Leeftijd adoptie

In verstreken jaren	1998		1999	
	Aantal	%	Aantal	%
0 jaar	88	38,6	84	39,3
1 jaar	56	24,6	61	28,5
2 jaar	31	13,6	28	13,1
3 jaar	21	9,2	12	5,6
4 jaar	11	4,8	7	3,3
5 - 9 jaar	16	7,0	17	7,9
10 - 14 jaar	5	2,2	5	2,3
Totaal	228	100,0	214	100,0

1.5. Leeftijd van de kinderen bij plaatsing voor adoptie

Bron: Kind en Gezin - Statistiek Adoptie

Plaats in de kinderrij

	Aantal	%
Kinderloos gezin, plaatsing van 1 kind	105	49,1
Kinderloos gezin, plaatsing van meerdere kinderen	16	7,5
Gezin met kinderen, plaatsing van 1 kind als bovenste in de kinderrij	2	0,9
Gezin met kinderen, plaatsing van 1 kind als onderste in de kinderrij	84	39,3
Gezin met kinderen, plaatsing van 1 kind binnen in de kinderrij	1	0,5
Gezin met kinderen, plaatsing van meerdere kinderen, allemaal bovenplaatsingen	0	0,0
Gezin met kinderen, plaatsing van meerdere kinderen, allemaal onderplaatsingen	2	0,9
Gezin met kinderen, plaatsing van meerdere kinderen, andere situatie t.o.v. de kinderrij	4	1,9
Totaal	214	100,0

1.6. Voor adoptie geplaatste kinderen volgens aantal geplaatste kinderen en plaats in de kinderrij in het adoptiegezin – 1999

Bron: Kind en Gezin – Statistiek Adoptie

1.2.3. Minderjarige asielzoekers

Met of zonder ouders, jonge asielzoekers komen in *België* binnen. In 1999 (voorlopige cijfers) bedroeg het aantal minderjarige asielzoekers 13 232. Het ging meestal om minderjarigen die zijn ingeschreven op de asielaanvraag van een ouder. Het aantal minderjarigen dat zelf een asielaanvraag indiende, bedroeg 1834, van wie 86 onder de 5 jaar en 115 van 5 tot 10 jaar. Van deze 1834 minderjarige asielzoekers was ongeveer 12% vergezeld van hun vader, moeder, voogd of echtgenoot (-note); 25,5% was vergezeld van een ander familielid en 62,5% zegde volledig alleen het land te zijn binnengekomen.

Tegenover 1998 is het aantal minderjarige asielzoekers dat ingeschreven is op de asielaanvragen van een ouder met 57% toegenomen (zie tabel 1.7).

Minderjarige asielzoekers

	1998	1999*
Minderjarigen op asielaanvraag van een ouder	7 251	11 398
Minderjarige asielaanvragers (1)		
onder de 5 jaar	88	86
van 5 tot 10 jaar	93	115
van 10 tot 15 jaar	423	453
van 15 tot 18 jaar	1 229	1 180
Totaal minderjarige asielvragers (1)	1 833	1 834
Totaal	9 084	13 232

*1.7. Aantal minderjarige asielzoekers in België**Bron: Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Statenlozen*** Voorlopige cijfers**(1) Minderjarigen met een individuele asielaanvraag*

1.3. Aantal jonge kinderen

Op 1 januari 1999 telde het *Vlaams Gewest* 192 460 kinderen onder de 3 jaar; van 3 tot 6 jaar waren er 200 649 kinderen en van 6 tot 12 jaar waren er 421 130 kinderen (zie tabel 1.8). Tegenover 1998 is de groep kinderen onder de 3 jaar in het *Vlaams Gewest* gedaald met 1639 kinderen (-0,8%) en is de groep kinderen van 3 tot 6 jaar gedaald met 5674 (-2,8%). De groep kinderen van 6 tot 12 jaar is nog toegenomen, namelijk met 20 708 (+1,1%) (zie grafiek 1.3).

Het aandeel van kinderen onder de 3 jaar in de bevolking bedraagt 3,25%, het aandeel van kinderen onder de 12 jaar 13,74%. Dit aandeel is sinds 1990 met 0,3% gedaald voor de kinderen onder de 3 jaar en is met 0,6% gedaald voor de totale groep kinderen onder de 12 jaar (zie tabel 1.8).

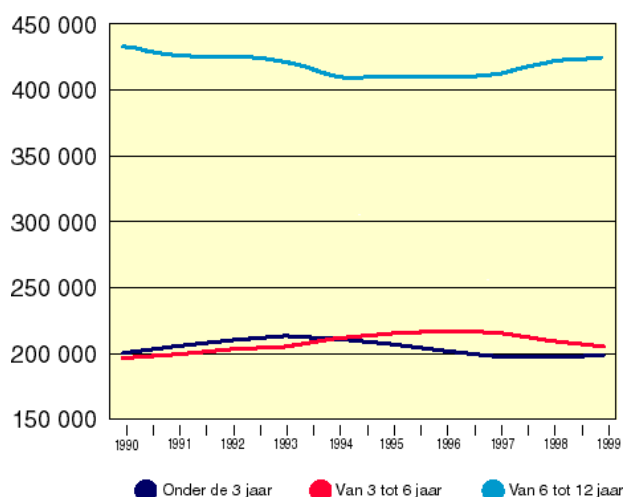
Aantal kinderen in aandeel bevolking

	Aantal kinderen	Aandeel in bevolking	
	1998	1999	1999
Aantal kinderen onder de 3 jaar	194 099	192 460	3,25
Aantal kinderen van 3 tot 6 jaar	206 323	200 649	3,39
Aantal kinderen van 6 tot 12 jaar	416 457	421 130	7,11
Totaal aantal kinderen onder de 12 jaar	816 679	814 239	13,74

1.8. Aantal jonge kinderen in het *Vlaams Gewest* en aandeel in de bevolking (op 1 januari)

Bron: NIS - Loop van de bevolking

Evolutie aantal kinderen

Grafiek 1.3. Evolutie van het aantal kinderen onder de 12 jaar in het *Vlaams Gewest* (op 1 januari)

Bron: NIS - Loop van de bevolking

Slechts een beperkt aantal kinderen in het Vlaams Gewest heeft *niet de Belgische nationaliteit*: 5%. Hierbij moet worden opgemerkt dat het nationaliteitscriterium niet erg geschikt is om de personen van vreemde herkomst zichtbaar te maken, gezien de verruimde mogelijkheden om de Belgische nationaliteit te verkrijgen (zie tabel 1.9).

Allochtone kinderen

	1998	1999	
	%	Aantal	%
Kinderen onder de 3 jaar	5,5	10 296	5,3
Kinderen van 3 tot 6 jaar	5,4	10 606	5,3
Kinderen van 6 tot 12 jaar	5,3	21 582	5,1
Totaal	5,4	42 474	5,2

1.9. Kinderen onder de 12 jaar van vreemde nationaliteit in het Vlaams Gewest (op 1 januari): aantal kinderen en aandeel in de betreffende leeftijdsgroep

Bron: NIS – Loop van de vreemde bevolking

1.4. Ter verklaring

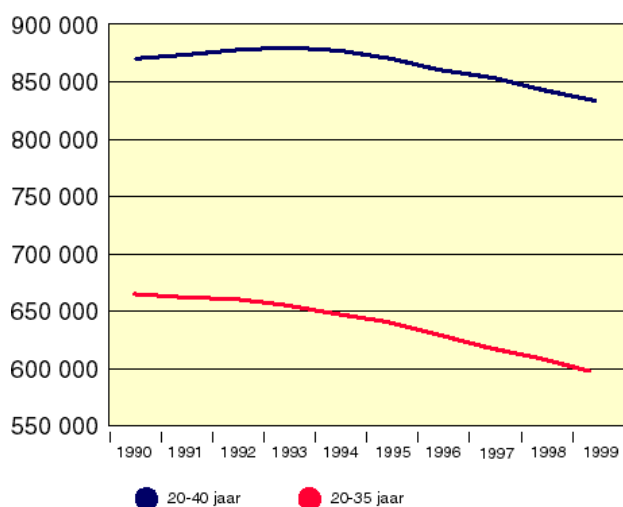
Een aantal maatschappelijke factoren zijn van invloed op het geboortecijfer. Hierna gaan we in op het aantal vrouwen, het vruchtbaarheidscijfer, de leeftijd waarop vrouwen zwanger worden, tienermoeders, geboorten buiten of binnen een huwelijksrelatie en de kinderwens.

Tot slot trachten we vooruit te kijken naar de toekomst.

1.4.1. Vrouwen in de vruchtbare leeftijd

Een belangrijke bepalende factor voor de evolutie van het aantal geboorten is de *evolutie van het aantal vrouwen van 20 tot 40 jaar*, de leeftijd waartoe de meeste bevallen vrouwen behoren. Begin 1999 waren er 4,2% minder vrouwen van 20 tot 40 jaar dan in 1990. De daling is nog sterker in de groep van 20 tot 35 jaar: -10,3% (zie grafiek 1.4).

Vrouwen in vruchtbare leeftijd

Grafiek 1.4. Evolutie van het aantal vrouwen van 20 tot 40 jaar en van 20 tot 35 jaar in het Vlaams Gewest (op 1 januari)
Bron: NIS – Loop van de bevolking

1.4.2. Vruchtbaarheidscijfer

In 1994 (meest recente cijfer) bedroeg het *gemiddelde aantal kinderen per vrouw* in het Vlaams Gewest 1,4996 (zie tabel 1.10). De vruchtbaarheid ligt dus ver onder de vervangingsfactor. Er wordt van uitgegaan dat een vruchtbaarheidscijfer van 2,1 noodzakelijk is voor de vervanging van de generatie.

Vruchtbaarheidscijfer

Vruchtbaarheidscijfer	
1990	1,5503
1991	1,5794
1992	1,5806
1993	1,5543
1994	1,4996

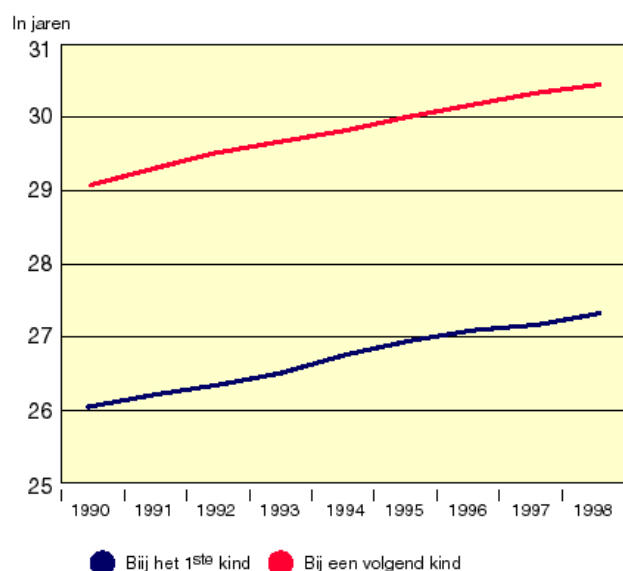
1.10. Totale vruchtbaarheidscijfer – Vlaams Gewest
Bron: NIS – Bevolkingsstatistieken

1.4.3. Zwanger worden: steeds later

Vrouwen worden op een steeds latere leeftijd zwanger. De voorbije tien jaar is er een lichte maar aanhoudende stijging van de *gemiddelde leeftijd van de vrouwen bij de bevalling*, zowel bij het eerste kind als bij een volgend kind (zie grafiek 1.5).

Doordat vrouwen het krijgen van een kind uitstellen, wordt niet alleen de kans op blijvende kinderloosheid groter, maar duurt vooral ook de onzekerheid langer voordat er een zwangerschap totstandkomt. Er ontstaat ook een groter risico op een miskraam, op zwangerschapsverwikkelingen, op vroeggeboorte, op chromosomale afwijkingen en op zuigelingensterfte.

Leeftijd bij bevalling

Grafiek 1.5. Gemiddelde leeftijd van de vrouwen bij de bevalling
Bron: SPE – Perinatale activiteiten in Vlaanderen

1.4.4. Tienermoeders

Er is een samenhang tussen tienerzwangerschap en een risicovolle situatie voor moeder en kind.

Tienermoeders verlaten vroegtijdig de school, hebben meer kans op armoede en, meer kans om alleenstaande moeder te zijn. Kinderen van tienermoeders hebben meer kans op een laag geboortegewicht, op sterfte binnen het eerste levensjaar, en meer kans om zelf een tienermoeder te worden.

Tienermoederschap is in Vlaanderen tamelijk uitzonderlijk. In 1998 was 2,1% van de bevallen vrouwen jonger dan 20 jaar. In de voorbije jaren bleef dit nagenoeg ongewijzigd.

De *vruchtbaarheid bij vrouwen van 15 tot en met 19 jaar* bedraagt 7,1 per 1000 vrouwen van 15 tot en met 19 jaar (1994; meest recente cijfer).

1.4.5. Geboorten en huwelijk

In het Vlaams Gewest wordt het overgrote deel van de kinderen *geboren binnen een huwelijksrelatie*.

In 1994 (meest recente cijfer) werden bijna 9 op 10 (89,5%) kinderen geboren binnen een huwelijksrelatie.

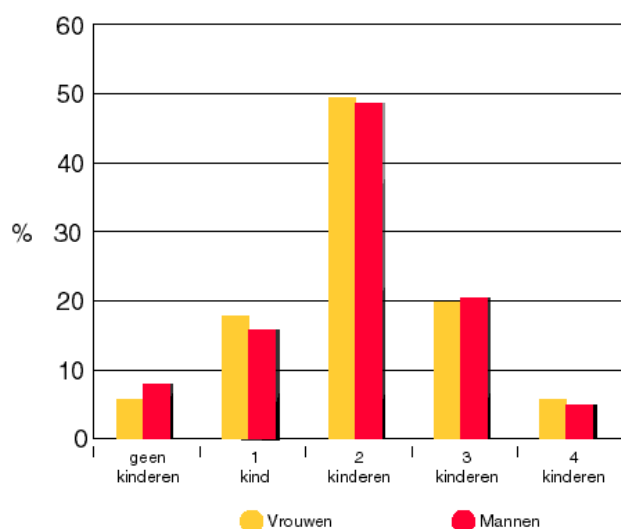
1.4.6. Kinderwens*

Bevraagd over de kinderwens zeggen de meeste vrouwen dat zij twee kinderen wensen (49,4%). De concentratie rond het kindertal 2 is opmerkelijk.

Een ongeveer even groot percentage vrouwen wenst 1 of 3 kinderen (17,6% en 19,6%) en ongeveer eenzelfde percentage wenst geen of vier kinderen (6,6% en 6,8%). De mannen vertonen nagenoeg eenzelfde beeld (zie grafiek 1.6).

Dit blijkt uit het NEGO V-vervolgonderzoek dat plaatshad in de periode november 1996 – februari 1997.

Kinderwens

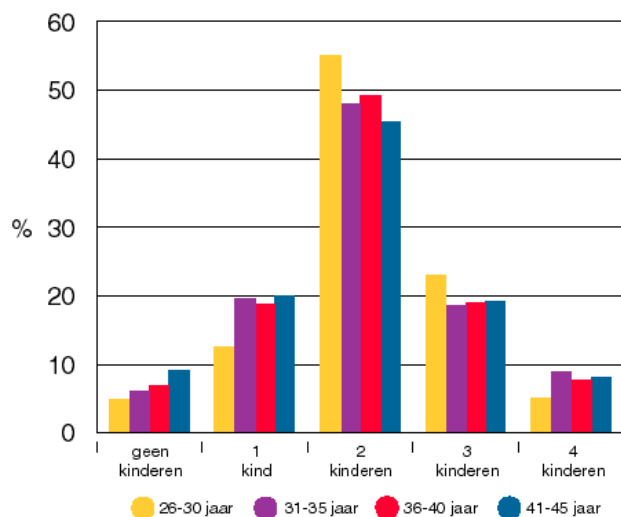

Grafiek 1.6. Kinderwens bij vrouwen en mannen van 26 tot 45 jaar in Vlaanderen

Bron: M. Callens en F. Deven, Databestand NEGO V-vervolgonderzoek (1996-97), Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie, Brussel

Naar gelang van de leeftijd op het moment van de bevraging zijn er lichte verschillen. Bij de vrouwen uit de jongste bevroegde leeftijdsgroep – 26 tot 30 jaar – zijn er relatief meer die kiezen voor twee kinderen: 55,7%. Iets minder vrouwen uit die leeftijdsklasse opteren voor geen of voor vier kinderen (zie grafiek 1.7).

Kinderwens volgens leeftijd

Grafiek 1.7. Kinderwens in Vlaanderen bij vrouwen naar gelang van de leeftijd

Bron: M. Callens en F. Deven, Databestand NEGO V-vervolgonderzoek (1996-97), Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie, Brussel

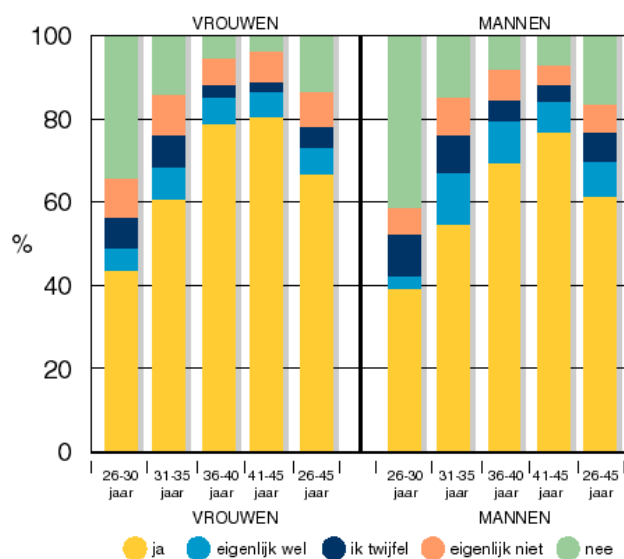
Vrouwen van 41 tot 45 jaar blijken hun kindertwens in hoge mate te hebben gerealiseerd: 80,3% zegt dat het aantal kinderen dat zij heeft, overeenstemt met haar voorkeur (zie grafiek 1.8).

Hierbij moet worden opgemerkt dat de gewenste en de feitelijke situatie op hetzelfde moment werden bevroegd, zodat er een proces van onderlinge afstemming kon plaatsvinden.

Bij de vergelijking tussen het gewenste en het feitelijk gerealiseerde kindertal moet men ermee rekening houden dat er ook factoren een rol spelen waar beleidsmaatregelen hooguit indirect een invloed op kunnen uitoefenen, zoals subfertiliteit, kenmerken van de gezinsvorm, enz.

* Kinderwens: in het onderzoek werd gevraagd naar het verwachte aantal kinderen

Overeenstemming huidig aantal kinderen met kinderwens

Grafiek 1.8. Overeenstemming tussen het huidige aantal kinderen en de voorkeur bij mannen en vrouwen naar gelang van de leeftijd – Vlaanderen

Bron: M. Callens en F. Deven, Databestand NEGO V-ervolgonderzoek (1996-97), Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie, Brussel

1.4.7. Vooruitzichten inzake het aantal geboorten

Inzake vruchtbaarheid is er momenteel veeleer sprake van een bestendiging van een gedragspatroon dan van een ommekeer*.

Uit de “European Values Studies” blijkt dat de opvattingen van de jongste bevroagde generatie (geboren tussen 1961 en 1972) over gezinswaarden zoals de wederzijdse plichten van ouders en kinderen, het waarderen van het intacte gezin, kinderen als droomvervulling, enz. niet afwijken van de opvattingen van de haar voorafgaande generatie. Er is geen herstel van de “traditionele familie” in de maak. De verschillende leefvormen trekken een vrij stabiel aandeel in de bevolking aan. In demografisch gedrag vertaald betekent dit dat het uitstelgedrag vooralsnog niet wordt omgebogen. Ten hoogste is er sprake van een vertraging in het verder doorzetten van het uitstel van huwelijken en geboorten.

Ook op basis van de economische theorieën kan men momenteel niet tot andere conclusies komen.

De neoklassieke economische theorie verklaarde de tweede demografische transitie, die te typeren is als uitstelgedrag inzake huwelijken en vruchtbaarheid, vanuit een bewuste kosten-batenafweging. De zogenoemde “opportunity costs” verbonden aan het moederschap blijven zeer aanzienlijk en de tewerkstelling van vrouwen tussen 25 en 34 jaar is in Vlaanderen nooit zo hoog geweest als vandaag. Een kentering in de economische autonomie van vrouwen is niet in aantocht, zodat men vanuit de neoklassieke economische theorie niet anders kan dan verwachten dat de demografische uitstelbeweging zich voortzet en het huwelijk als institutioneel kader verder verzwakt.

Ook vanuit de *Easterlin-visie*, een andere belangrijke theorie bij de verklaring van de tweede demografische transitie, kan men moeilijk een ommekeer verwachten. In deze theorie wordt een link gelegd tussen de vruchtbaarheid enerzijds en de consumptie-aspiraties, zoals gegroeid tijdens de jeugdfase, en de mogelijkheden van mannen om via tewerkstelling en carrière daartoe het nodige inkomen te verwerven anderzijds.

De generaties geboren in de jaren zeventig hebben zeer hoge consumptie-aspiraties: uit onderzoek blijkt dat zij prioriteit geven aan materiële welvaart en carrière. Verder is er ook de scherpe concurrentie op de arbeidsmarkt. Ook op basis van dit verklaringsmodel is een verdere demografische uitstelbeweging te verwachten.

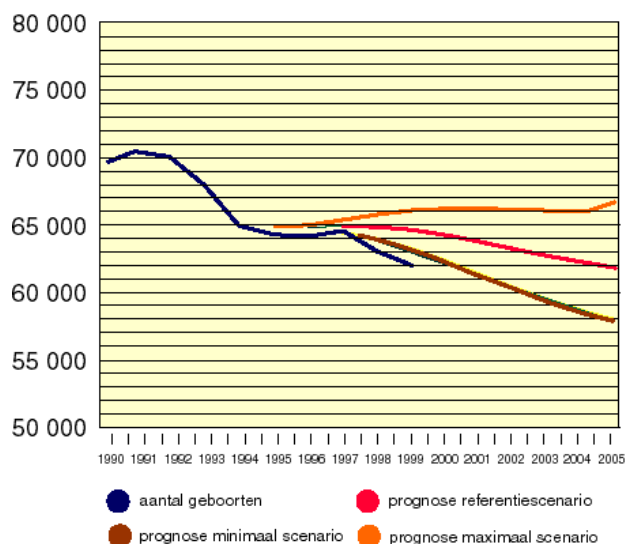
In de loop van 1996 maakte het NIS bevolkingsvooruitzichten bekend voor de *periode 1995-2050*. Momenteel zijn er nog geen recentere bevolkingsvooruitzichten beschikbaar.

In totaal werden er 12 scenario's uitgewerkt.

Het NIS schuift een scenario naar voren als *referentiescenario*, omdat de hypothesen omtrent sterfte, geboorte en migratie in dit scenario als de meest waarschijnlijke worden beschouwd.

Het referentiescenario gaat uit van een totaal vruchtbaarheidscijfer (TVC) van 1,75; het minimale scenario hanteert 1,6 en het maximale 1,9. Volgens het referentiescenario zal het aantal geboorten tot 2000 nagenoeg onveranderd blijven. Vanaf 2001 komt er een periode met een lichte daling. In 2005 zouden er nog 61 851 geboorten zijn. In het minimale scenario zou het aantal geboorten in 2005 nog 57 895 bedragen; volgens het maximale scenario 66 965 (zie grafiek 1.9).

Vooruitzichten inzake het aantal geboorten in het Vlaams Gewest

Grafiek 1.9. Vooruitzichten inzake het aantal geboorten in het Vlaams Gewest

* Zie Deboosere P., Lesthaeghe R., Surkijn J., Boulanger P.M., Lambert A., *Huishoudens en Gezinnen, NIS, monografie nr. 4, 1997*

1.5. De Europese context

Hoe moeten we het geboortecijfer en de evoluties inzake geboorten in Vlaanderen situeren, in Europa? De gegevens over Vlaanderen worden vergeleken met de gegevens over België en een aantal Europese landen, nl. Nederland, Duitsland en Frankrijk als aangrenzende landen en verder Italië (als zuiders land), Zweden (als noordelijk land) en Groot-Brittannië.

1.5.1. Geboorten

In de tabellen 1.11, 1.12 en 1.13 worden een aantal cijfers over de geboorten vanaf 1990 weergegeven: het aantal geboorten, de procentuele evolutie van het geboortecijfer en het aantal geboorten per 1000 inwoners. In alle bestudeerde landen, uitgezonderd Nederland, ligt het recentste *geboortecijfer* lager dan in 1990. België en het Vlaams Gewest nemen een middenpositie in. In Frankrijk was de daling iets minder groot en in Zweden heel wat groter. Zweden kende een daling met bijna 30% sinds 1990.

Het *totale vruchtbaarheidscijfer* ligt overal beneden het vervangingsniveau, waarvoor een cijfer van 2,10 kinderen per vrouw wordt vooropgesteld (zie tabel 1.14). Opmerkelijk is de sterke daling in Zweden. In de andere bestudeerde landen is er nagenoeg een status-quo.

Het krijgen van kinderen op een oudere leeftijd neemt overal toe. De *gemiddelde leeftijd van de vrouw bij de bevalling* ligt in alle bestudeerde landen boven de 28 jaar. Nederland maar ook Italië, Zweden en Frankrijk noteren een hogere gemiddelde leeftijd, alle boven de 29 jaar (zie tabel 1.15).

De *tienvruchtbaarheid* ligt in België laag, net zoals in Frankrijk en in Zweden. In Italië en in Nederland ligt ze evenwel nog lager. Groot-Brittannië kent een hoog aantal geboorten bij vrouwen van 15 tot en met 19 jaar (zie tabel 1.16).

Procreatie bij samenwonenden is in België nogal uitzonderlijk, maar toch stijgend. In 1995 was 15% van de *geboorten buiten een huwelijksrelatie*.

In Duitsland en Nederland ligt dit iets hoger dan in België. Zweden, Frankrijk en Groot-Brittannië kennen een veel hoger percentage geboorten buiten een huwelijk.

In Italië ligt het percentage geboorten buiten een huwelijk laag (zie tabel 1.17).

Geboorten

	1990	1995	1996	1997	1998	1999
Vlaams Gewest	69 492	64 300	64 168	64 571	63 042	61 906
België	123 554	114 226	115 214	115 864	114 276	113 300*
Duitsland	NB	765 221	796 013	812 173	782 251	764 700*
<i>waarvan voormalige BRD</i>	<i>727 199</i>	<i>681 374</i>	<i>702 688</i>	<i>711 915</i>	<i>681 991</i>	
Frankrijk	762 407	729 609	734 338	726 768	740 300	746 800*
Groot-Brittannië	798 612	732 049	733 375	725 810	717 081	709 900*
Italië	569 255	525 609	525 640	528 901	515 439	526 600*
Nederland	197 965	190 513	189 521	192 443	199 408	199 600*
Zweden	123 938	103 422	95 297	90 502	89 028	87 600*

1.11. Aantal levendgeborenen in enkele Europese landen sinds 1990

Bron: Council of Europe, *Recent demographic developments in Europe 1999*

Eurostat, *Population et conditions sociales, Statistiques en bref, 12/1999*

NB: niet beschikbaar (herenigd Duitsland vanaf 3 oktober 1990)

* Ramingen

Evolutie geboorten

	1990	1995	1996	1997	1998	1999
Vlaams Gewest	100,0	92,5	92,3	92,9	90,7	89,1
België	100,0	92,5	93,2	93,8	92,5	91,7*
Duitsland	NB	92,2	95,9	97,8	94,2	
<i>waarvan voormalige BRD</i>	<i>100,0</i>	<i>93,7</i>	<i>96,6</i>	<i>97,9</i>	<i>93,8</i>	
Frankrijk	100,0	95,7	96,3	95,3	97,1	98,0*
Groot-Brittannië	100,0	91,7	91,8	90,9	89,8	
Italië	100,0	92,3	92,3	92,9	90,5	
Nederland	100,0	96,2	95,7	97,2	100,7	100,8*
Zweden	100,0	83,4	76,9	73,0	71,8	70,7*

1.12. Evolutie van het aantal levendgeborenen sinds 1990 in enkele Europese landen

Bron: Council of Europe, *Recent demographic developments in Europe 1999 (eigen berekeningen)*

Eurostat, *Population et conditions sociales, Statistiques en bref, 12/1999*

NB: niet beschikbaar (herenigd Duitsland vanaf 3 oktober 1990)

* Ramingen

Geboorten per 1000

	1990	1995	1996	1997	1998	1999
Vlaams Gewest	12,0	11,0	10,9	10,9	10,7	10,4
België	12,4	11,3	11,4	11,4	11,2	11,1*
Duitsland	NB	9,4	9,7	9,9	9,5	
<i>waarvan voormalige BRD</i>	<i>11,6</i>	<i>10,3</i>	<i>10,6</i>	<i>10,7</i>	<i>10,2</i>	
Frankrijk	13,5	12,6	12,6	12,4	12,6	12,7*
Groot-Brittannië	13,9	12,5	12,5	12,3	12,1	
Italië	10,0	9,2	9,2	9,2	9,0	
Nederland	13,3	12,4	12,2	12,4	12,7	12,7
Zweden	14,5	11,7	10,8	10,2	10,1	9,9*

1.13. Geboortecijfer: aantal geboorten per 1000 inwoners sinds 1990 in enkele Europese landen

Bronnen: Council of Europe, *Recent demographic developments in Europe 1999*

Eurostat, *Population et conditions sociales, Statistiques en bref, Eurostat, 12/1999*

NB: niet beschikbaar

* Ramingen

Totaal vruchtbaarheidscijfer

	1990	1995	1996	1997	1998	1999
Vlaams Gewest	1,55	1,50				
België	1,62	1,55*	1,56*	1,59*	1,55	1,53*
Duitsland	NB	1,24	1,25	1,32	1,37	1,33*
<i>waarvan voormalige BRD</i>	<i>1,45</i>	<i>1,35</i>	<i>1,34</i>	<i>1,40</i>	<i>1,44</i>	<i>1,41*</i>
Frankrijk	1,78	1,65	1,70	1,72	1,71	1,75*
Groot-Brittannië	1,83	1,74	1,71	1,72	1,71	1,70
Italië	1,33	1,21	1,17*	1,19	1,22	1,19
Nederland	1,62	1,57	1,53	1,53	1,56	1,63
Zweden	2,13	1,89	1,73	1,60	1,52	1,51*

Bronnen: Council of Europe, *Recent demographic developments in Europe 1999*

NIS, *Bevolkingsstatistieken*

Eurostat, *Statistiques en bref, Population et conditions sociales, 12/1999*

* Voorlopige cijfers

NB: niet beschikbaar

Leeftijd bij bevalling

	1990	1995	1996	1997	1998
Vlaams Gewest	27,8	28,7	28,9	29,0	29,1
België	27,9	28,5			
Duitsland	27,6	28,3	28,4	28,5	
waarvan voormalige BRD	28,2	28,6	28,6	28,8	
Frankrijk	28,3	29,0	29,1	29,2	
Groot-Brittannië	27,5	28,5	28,6	28,8	28,9
Italië	28,9	29,8	29,8		
Nederland	29,2	30,2	30,3	30,4	30,6
Zweden	28,5	29,2	29,4	29,5	

1.15. Gemiddelde leeftijd van de vrouw bij de bevalling sinds 1990 in enkele Europese landen

Bronnen: Council of Europe, *Recent demographic developments in Europe 1999*

Studiecentrum Perinatale Epidemiologie (SPE)

Voorlopige cijfers

Tienervruchtbaarheid

Tienervruchtbaarheid	
Vlaams Gewest*	7,1
België	9,2
Duitsland	13,0
Frankrijk	9,6
Groot-Brittannië	28,5
Italië	7,0
Nederland	5,8
Zweden	8,6

1.16. Aantal geboorten per 1000 vrouwen van 15 tot en met 19 jaar – 1995

Bron: Micklewright J., Stewart K., UNICEF, Florence

* Betreft 1994

Geboorten buiten een huwelijk

	1990	1994	1995	1996	1997	1998
Vlaams Gewest	7,1	10,5				
België	11,6	14,5*	15,0*			
Duitsland	15,3	15,4	16,1	17,0	18,0	19,3*
Frankrijk	30,1	36,1	37,6	38,9	40,0	40,1*
Groot-Brittannië	27,9	36,1	33,6	35,5	36,7	37,6
Italië	6,5	7,8	8,1	8,3	8,3	9,0
Nederland	11,4	14,3	15,5	17,0	19,2	20,8
Zweden	47,0	51,6	53,0	53,9	54,1	54,6

Bronnen: Eurostat, *Statistiques en bref, Population et conditions sociales*, 12/1999

Council of Europe, *Recent Demographic developments in Europe*, 1999

* Voorlopige cijfers

1.5.2. Aantal jonge kinderen

Het Vlaams Gewest is een *kleine regio* binnen Europa. Met 323 814 kinderen onder de 5 jaar maken de Vlaamse kinderen slechts een zeer kleine fractie uit van het aantal jonge kinderen in de Europese Gemeenschap. De Europese Gemeenschap telde op 1 januari 98 in totaal ongeveer 19,3 miljoen kinderen onder de 5 jaar.

In de voorbije vijf jaar (1995-1999) is het *aantal* jonge kinderen voortdurend gedaald. In het Vlaams Gewest waren er in 1999 7,7% minder kinderen onder de 5 jaar dan in 1995. Het Vlaams Gewest is wel bij de sterkste dalers. Alleen in Zweden (-19,9%) was de daling nog groter. In Frankrijk (-1%) en in Nederland (-1,3%) was de daling zeer beperkt.

In tabel 1.18 is het aantal kinderen onder de 5 jaar vanaf 1995 opgenomen. Tabel 1.19 geeft de procentuele evolutie weer, met 1995 als basis (1995 = 100).

Een opvallend aspect van de demografische evolutie in de Europese landen is de *ontgroening*, als tegenhanger van het vaker vernoemde vergrijzingsproces. In de periode vanaf 1995 daalde in alle bestudeerde landen het *aandeel van de jonge kinderen in de totale bevolking*.

Het Vlaams Gewest neemt samen met Groot-Brittannië en Duitsland een *middenpositie* in wat betreft de evolutie van het aandeel van jonge kinderen in de populatie (-0,4% of -0,3%). De daling was kleiner in Italië (-0,1%), in Frankrijk (-0,1%) en in Nederland (-0,2%); de daling was veel groter in Zweden (-1,4%) (zie tabel 1.20).

Voor de *komende jaren* kondigt zich een *verdere daling* van het aantal jonge kinderen en een verdere ontgroening aan. Voor 2010 wordt overal een lager aantal kinderen onder de 5 jaar verwacht. Deze algemene dalende trend zou zich evenwel *niet in dezelfde mate* voordoen in de verschillende Europese landen. Vooral Duitsland en Zweden kunnen een zeer aanzienlijke daling verwachten; het Vlaams Gewest, België, Groot-Brittannië en Nederland een daling van ongeveer 10%. In Frankrijk en Italië zou het aantal kinderen onder de 5 jaar in 2010 slechts iets lager liggen dan in 1996 (zie tabel 1.21).

Kinderen onder de 5 jaar

	1995	1996	1997	1998	1999
Vlaams Gewest	346,9	341,4	335,0	329,1	323,8
België	615,1	604,2	594,0	584,9	579,1
Duitsland	4 190,5	4 038,2	3 989,8	3 973,9	
<i>waarvan voormalige BRD</i>	<i>3 655,4</i>	<i>3 590,0</i>	<i>3 554,1</i>	<i>3 527,3</i>	
Frankrijk	3 623,5	3 593,9	3 570,7	3 557,2	3 586,1
Groot-Brittannië	3 858,8	3 799,5	3 738,1	3 691,7	
Italië	2 769,5	2 740,0	2 726,6	2 688,9	
Nederland	988,7	980,9	972,7	969,4	976,1
Zweden	605,7	582,3	551,5	518,6	491,3

1.18. Aantal kinderen onder de 5 jaar (in duizendtalen) sinds 1995 in enkele Europese landen
Bron: Council of Europe, Recent demographic developments in Europe, 1999

* Voorlopige cijfers

Evolutie aantal kinderen

	1995	1996	1997	1998	1999
Vlaams Gewest	100,0	98,4	96,6	94,9	93,3
België	100,0	98,2	96,6	95,1	94,1
Duitsland	100,0	98,2	97,2	96,5	
<i>waarvan voormalige BRD</i>	<i>100,0</i>	<i>96,4</i>	<i>95,2</i>	<i>94,2</i>	
Frankrijk	100,0	99,2	98,5	98,2	99,0
Groot-Brittannië	100,0	98,5	96,9	95,7	
Italië	100,0	98,9	98,5	97,1	
Nederland	100,0	99,2	98,4	98,0	98,7
Zweden	100,0	96,1	91,1	85,6	81,1

1.19. Evolutie van het aantal kinderen onder de 5 jaar sinds 1995 in enkele Europese landen (1995 = 100)
Bron: Council of Europe, Recent demographic developments in Europe, 1999 (eigen berekeningen)

Aandeel jonge kinderen

	1990	1995	1996	1997	1998
Vlaams Gewest	5,9	5,8	5,7	5,6	5,5
België	6,0	5,9	5,8	5,7	
Duitsland	5,1	4,9	4,9	4,8	
<i>waarvan voormalige BRD</i>	<i>5,5</i>	<i>5,4</i>	<i>5,3</i>	<i>5,3</i>	
Frankrijk	6,2	6,2	6,1	6,1	6,1
Groot-Brittannië	6,6	6,5	6,3	6,2	
Italië	4,8	4,8	4,7	4,7	
Nederland	6,4	6,3	6,2	6,2	6,2
Zweden	6,9	6,6	6,2	5,9	5,5

1.20. Leeftijdsstructuur: aandeel van de kinderen onder de 5 jaar in de totale bevolking sinds 1995 in enkele Europese landen
Bronnen: Council of Europe, Recent demographic developments in Europe, 1999
NIS, Bevolkingsstatistieken

Vooruitzichten

	2000	2005	2010
Vlaams Gewest	-4,6%	-6,7%	-9,4%
België	-4,0%	-5,7%	-8,5%
Duitsland	-7,2%	-17,4%	-22,5%
Frankrijk	+3,4%	+0,3%	-2,0%
Groot-Brittannië	-4,6%	-8,7%	-11,6%
Italië	-1,2%	+2,9%	-2,2%
Nederland	-4,1%	-5,1%	-10,8%
Zweden	-19,1%	-16,9%	-16,7%

1.21. Vooruitzichten inzake de evolutie van het aantal kinderen onder de 5 jaar in de periode 2000-2010 in enkele Europese landen tegenover 1996

Bronnen: Eurostat, Demographic Statistics 1997

NIS, Bevolkingsvooruitzichten 1995-2050

1.5.3. Interlandelijke adoptie

Van alle bestudeerde landen ligt het relatieve aantal adopties het laagst in Groot-Brittannië; het bedraagt 0,44 per 100 000 inwoners. Ook in Vlaanderen is het aantal interlandelijke adopties zeer beperkt. Het bedraagt ongeveer 3 per 100 000 inwoners. Nederland, Zweden en Spanje kennen een nagenoeg zelfde frequentie van adopties als Vlaanderen. Frankrijk heeft ook een relatief laag aantal adopties.

De Waalse Gemeenschap telt verhoudingsgewijze meer adopties (ongeveer 9 per 100 000 inwoners). In Luxemburg, Zweden, Noorwegen en Zwitserland ligt het aantal adopties boven de 10 per 100 000 (zie tabellen 1.22 en 1.23).

Adoptie

Ontvangend land	1995	1996	1997	1998	1999
Vlaamse Gemeenschap (1)	202	177	151	188	184
Waalse Gemeenschap	270	305	317	332	290
Frankrijk	3 028	3 666	3 528	3 777	
Groot-Brittannië	154	308	223	258	277
Nederland	661	704	666	817	
Luxemburg	74	73	74	60	59
Zweden	895	908	834	928	1 019
Finland	102	144	192	181	
Denemarken	541	506	499		
Noorwegen	488	522	583	643	589
Zwitserland	1 030	1 067	1 043	1 039	
Spanje	NB	NB	942	1 487	

1.22. Evolutie van het aantal interlandelijke adopties in enkele Europese landen sinds 1995

Bron: Informatie verstrekt door de Centrale Autoriteiten

(1) alleen adopties gerealiseerd door een erkende adoptiedienst

NB: niet beschikbaar

Adoptie per 100 000

Ontvangend land	1995	1996	1997	1998	1999
Vlaamse Gemeenschap (1) (2)	3,44	3,01	2,56	3,18	3,10
Waalse Gemeenschap (3)	8,15	9,20	9,55	9,98	8,70
Frankrijk	5,22	6,29	6,03	6,43	
Groot-Brittannië	0,26	0,52	0,38	0,44	
Nederland	4,29	4,54	4,28	5,22	
Luxemburg	18,20	17,68	17,69	14,16	13,75
Zweden	10,15	10,27	9,43	10,49	11,51
Finland	2,00	2,81	3,74	3,52	
Denemarken	10,37	9,64	9,46		
Noorwegen	11,22	11,95	13,27	14,56	13,25
Zwitserland	14,67	15,11	14,73	14,64	
Spanje	NB	NB	2,40	3,78	

1.23. Evolutie van het aantal interlandelijke adopties in enkele Europese landen sinds 1995 per 100 000 inwoners

Bron: Informatie verstrekt door de Centrale Autoriteiten

(1) per 100 000 inwoners in het Vlaams Gewest

(2) alleen adopties gerealiseerd door een erkende adoptiedienst

(3) per 100 000 inwoners in het Waals Gewest

NB: niet beschikbaar

Gezinnen van jonge kinderen: groeiende verscheidenheid

In dit hoofdstuk gaan we in op de *gezinscontext* van jonge kinderen in Vlaanderen. Naast de samenstelling van het gezin gaan we ook na hoe het zit met de grootouders. Ook het opvoedingsklimaat – rollen en waarden – in het gezin wordt beschreven.

Als achtergrond bij deze gezinscontext besteden we aandacht aan huwelijken en echtscheidingen in Vlaanderen. Ten slotte worden een aantal Vlaamse cijfers in een Europese context geplaatst.

2.1. Tweeouder- of eenoudergezin?

De meeste jonge kinderen leven in een *tweeoudergezin*. Het aantal kinderen onder de 3 jaar dat leeft in een *eenoudergezin* bedraagt 4,2%; bij kinderen van 3 tot 7 jaar bedraagt het 4,4% en bij kinderen op lagereschoolleeftijd 5,6%. Kinderen vormen vooral een eenoudergezin met de moeder, omdat bij scheiding het hoederecht nog steeds overwegend aan de moeder wordt toegekend (zie tabel 2.1).

Een zeer beperkt aantal kinderen leeft in een *meergeneratiegezin* (minder dan 1%) (zie tabel 2.2).

Gezinstype

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Eenoudergezin	4,2	4,4	5,6	4,9
Tweeoudergezin	95,8	95,6	94,4	95,1
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

2.1. Kinderen onder de 12 jaar volgens gezinstype (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 1998. Bewerking voor Kind en Gezin

2.2. In het klassieke kerngezin?

Hoe langer hoe meer wordt de aandacht gevestigd op de terugloop van het klassieke kerngezin. Uit de gegevens over het gezin waarin jonge kinderen leven, blijkt dat voor hen de realiteit nog steeds in hoofdzaak het klassieke kerngezin is. Van de kinderen onder de 12 jaar leven er bijna 9 op 10 bij de *natuurlijke vader en moeder* die tevens een *echtpaar* vormen (zie tabel 2.2).

Van de kinderen onder de 3 jaar woont bijna 1 op 10 bij de natuurlijke vader en moeder die een samenwonend paar vormen. Kinderen onder de 3 jaar wonen meer dan voorheen bij hun samenwonende vader en moeder (9,8% tegenover 8,1% in 1998). Vraag is of dit samenwonen een tijdelijke dan wel een blijvende situatie is. Uit de analyse van de gegevens 92-95 bleek dat de wijzigingen die kinderen meemaken op het vlak van gezinssamenstelling meestal bestaan in een huwelijk van hun samenwonende ouders.

Uit tabel 2.2 blijkt verder dat heel weinig kinderen (2,0%) niet bij de natuurlijke moeder verblijven. Het aandeel kinderen dat niet bij de natuurlijke vader verblijft is ook zeer beperkt. Van de kinderen op lagereschoolleeftijd verblijft 7,7% niet bij de natuurlijke vader.

Gezinssamenstelling

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Kind van een gehuwd paar bestaande uit zijn natuurlijke vader en zijn natuurlijke moeder	84,9	89,9	89,7	89,0
Kind van een gehuwd paar bestaande uit zijn natuurlijke vader en zijn niet-natuurlijke moeder	0,0	0,0	1,5	0,7
Kind van een gehuwd paar bestaande uit zijn natuurlijke moeder en zijn niet-natuurlijke vader	0,0	0,3	0,5	0,3
Kind van een gehuwd paar bestaande uit zijn niet-natuurlijke moeder en zijn niet-natuurlijke vader	0,0	0,9	1,1	0,8
Kind van een samenwonend paar bestaande uit zijn natuurlijke vader en zijn natuurlijke moeder	9,8	3,2	0,4	3,1
Kind van een samenwonend paar bestaande uit zijn natuurlijke moeder en zijn niet-natuurlijke vader	0,0	1,0	0,9	0,8
Kind van een samenwonend paar bestaande uit zijn natuurlijke vader en zijn niet-natuurlijke moeder	0,8	0,0	0,0	0,1
Kind van een samenwonend paar bestaande uit zijn niet-natuurlijke vader en zijn niet-natuurlijke moeder	0,0	0,0	0,0	0,0
Kind in een eenoudergezin met zijn natuurlijke moeder	4,0	3,9	5,2	4,5
Kind in een eenoudergezin met zijn natuurlijke vader	0,2	0,5	0,4	0,4
Kind in een meergeneratiegezin met zijn vader/moeder en grootouders	0,3	0,3	0,3	0,3
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

2.2. Kinderen onder de 12 jaar: samenstelling van het gezin waarin zij leven (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 1998. Bewerking voor Kind en Gezin

2.3. Kind alleen?

Jonge kinderen leven meestal in een gezin met geen of *hoogstens nog 1 broer of zus*: 36,9% van de kinderen onder de 3 jaar is enig kind en 43,3% heeft 1 broer of zus in het gezin. Van de kinderen van 3 jaar tot 7 jaar leeft 12,6% als enig kind en heeft 53,0% slechts 1 broer of zus in het gezin. Bij kinderen van 7 jaar tot 12 jaar heeft 44,7% 2 of meer broers of zussen in het gezin (zie tabel 2.3).

Broers en zussen

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Enig kind	36,9	12,6	8,3	15,1
Eén broer of zus in het gezin	43,3	53,0	47,0	48,6
Twee broers en/of zussen in het gezin	15,5	25,0	31,0	26,0
Drie broers en/of zussen in het gezin	4,0	6,0	9,3	7,1
Vier of meer broers en/of zussen in het gezin	0,3	3,4	4,4	3,2
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

2.3. Aantal broers en/of zussen waarmee kinderen onder de 12 jaar samenwonen (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 1998. Bewerking voor Kind en Gezin

2.4. Contacten met moeder en vader

Wat de samenstelling van het gezin al deed vermoeden (zie punt 2.1) blijkt ook uit de gegevens over de *frequentie* van de contacten van het kind met zijn ouders: slechts ongeveer 5% van de jonge kinderen ziet moeder én vader niet dagelijks.

Dit percentage stijgt licht naarmate de kinderen ouder worden, van 4% bij kinderen onder de 3 jaar tot 7% bij kinderen van 7 tot 12 jaar. Wanneer een kind een ouder niet elke dag ziet, is het meestal de vader (zie tabel 2.4).

Contacten met ouders

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Ziet moeder en vader dagelijks	96,0	95,8	93,0	94,6
Ziet moeder dagelijks en vader meermaals in de week	1,5	3,0	4,1	3,2
Ziet moeder dagelijks en vader ongeveer eenmaal per week	0,8	0,6	1,1	0,9
Ziet moeder dagelijks en vader één of twee keer per maand	0,4	0,2	1,1	0,7
Ziet moeder dagelijks en vader nooit	0,8	0,4	0,2	0,4
Ziet moeder meermaals in de week en vader meermaals in de week	0,5	0,0	0,1	0,1
Ziet vader dagelijks en moeder één keer per week of minder	0,0	0,0	0,4	0,1
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

2.4. Kinderen onder de 12 jaar: frequentie van de contacten met de ouders (alleen kinderen in tweeoudergezinnen - percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 1998. Bewerking voor Kind en Gezin

2.5. Jonge kinderen en grootouders

Ongeveer 76% van de kinderen onder de 3 jaar heeft nog vier grootouders. Bij de kinderen van 3 tot 7 jaar bedraagt dit ruim 56% en bij de kinderen van 7 tot 12 jaar bedraagt het nog 48% (zie tabel 2.5).

De meeste kinderen wonen op korte afstand van de grootouders: ongeveer 10% van de kinderen woont op minder dan 1 km; ongeveer 60% woont op hoogstens 9 km. Kinderen van 7 tot 12 jaar wonen in verhouding iets verderaf (zie grafiek 2.1).

Deze laatste gegevens slaan op 1997. In 1998 werd de afstand naar de grootouders niet meer opgenomen in de Panelstudie Belgische Huishoudens.

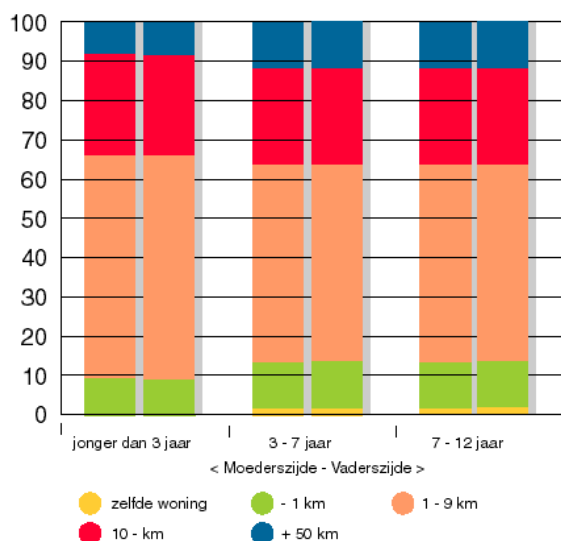
Grootouders

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
4 grootouders	75,7	56,4	48,5	56,4
3 grootouders	22,1	30,5	32,8	30,0
2 grootouders	1,1	10,0	14,7	10,5
1 grootouder	1,1	2,9	3,5	2,8
Geen grootouders	0,0	0,2	0,5	0,3
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

2.5. Kinderen onder de 12 jaar: aantal in leven zijnde grootouders (alleen kinderen in tweeoudergezinnen - percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 1998. Bewerking voor Kind en Gezin

Afstand grootouders

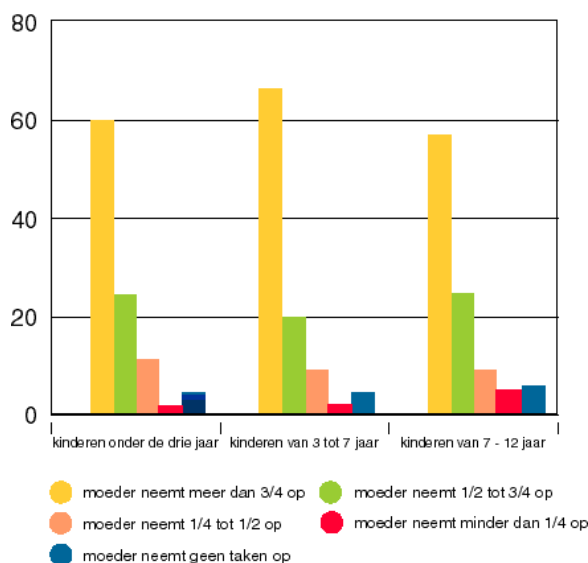
Grafiek 2.1 Kinderen onder de 12 jaar: afstand in km tussen de woonplaats van het kind en de grootmoeder van moederszijde en de grootmoeder van vaderszijde (alleen kinderen in tweoudergezinnen – percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 1997. Bewerking voor Kind en Gezin

2.6. Rollen en waarden in het gezin van jonge kinderen

Het overgrote deel van de jonge kinderen leeft in een gezin waarin de moeder zegt dat ze meer dan de helft van de *huishoudelijke taken* voor haar rekening neemt. Ongeveer 6 op 10 kinderen onder de 12 jaar leven in een gezin waar de moeder meer dan driekwart van de huishoudelijke taken op zich neemt. Hoewel de meeste kinderen een buitenshuis werkende moeder hebben, behoort de zorgarbeid nog hoofdzakelijk of uitsluitend tot de verantwoordelijkheid van de moeder (zie grafiek 2.2). Vanuit de emancipatiegedachte is dit alarmerend: het ziet er niet naar uit dat jonge kinderen in hun huiselijke sfeer zich emancipatorische waarden en normen eigen maken.

Huishoudelijke taken

Grafiek 2.2. Kinderen onder de 12 jaar volgens het aandeel dat de moeder opneemt in de huishoudelijke taken (alleen kinderen in tweoudergezinnen)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 1998. Bewerking voor Kind en Gezin

Een ander element dat bepalend is voor de gezinsstijl is de verdeling van de *beslissingsbevoegdheid* tussen moeder en vader. Bijna 6 op 10 jonge kinderen leven in een gezin waarin meer dan de helft van de beslissingen overwegend door beide ouders wordt genomen. Ongeveer 1 op 10 kinderen leeft in een gezin waarin meer dan de helft van de beslissingen alleen door de vader wordt genomen.

De meeste jonge kinderen worden gesocialiseerd in een gezin waarin de stem van de moeder en van de vader even zwaar doorwegen, waarin een overlegcultuur heerst (zie tabel 2.6).

Beslissingsbevoegdheid

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Meer dan de helft van de beslissingen wordt samen genomen	60,6	60,4	56,3	58,7
Meer dan de helft van de beslissingen wordt alleen door de vader genomen	15,7	8,2	11,9	11,1
De partners zijn het voor de helft van de beslissingen oneens over wie de beslissingen neemt	16,2	17,0	15,8	16,4
Andere situatie	7,5	14,4	16,0	13,8
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

2.6. Kinderen onder de 12 jaar volgens de verdeling van de beslissingsbevoegdheid in het gezin (alleen kinderen in tweeoudergezinnen - percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 1998. Bewerking voor Kind en Gezin

Het grootste deel van de jonge kinderen (ongeveer 40%) heeft ouders die in hun *opvoedingswaarden* overwegend of volledig conformistisch georiënteerd zijn (zie tabel 2.7). Bij een groot deel van de jonge kinderen klevende ouders verschillende opvoedingswaarden aan: de ene ouder is overwegend of volledig conformistisch, de andere ouder kiest voor een opvoeding die helemaal of overwegend gericht is op de autonomie van het kind. *Conformistisch georiënteerd* zijn betekent dat ouders belang hechten aan waarden zoals goede manieren hebben, beleefd zijn en er netjes voorkomen, moedig zijn, eerlijk zijn, geduldig zijn, kunnen sparen, gelovig zijn, gedienschtig en altruïstisch zijn, gehoorzaam en trouw zijn.

Ouders die *op de autonomie* van het kind *georiënteerd* zijn, menen dat waarden zoals onafhankelijk/zelfstandig zijn, verantwoordelijkheidsgevoel hebben, verbeelding hebben, creatief zijn, verdraagzaam zijn, mensen respecteren, leiderskwaliteiten bezitten, zichzelf kunnen beheersen, vastberaden zijn en kunnen doorzetten, belangrijk zijn.

Van jonge kinderen onder de 3 jaar kiezen de ouders het minst voor een opvoeding gericht op de autonomie van het kind.

Opvoedingswaarden

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Overwegend of volledig conformistisch	43,6	41,6	38,2	40,5
Gemengd	21,2	26,5	28,7	26,5
Overwegende of volledige autonomie	26,2	28,2	28,0	27,7
Geen antwoord	9,0	3,7	5,1	5,3
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

2.7. Kinderen onder de 12 jaar volgens de opvoedingswaarden die hun ouders eropna houden (alleen kinderen in tweeoudergezinnen – percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 1998. Bewerking voor Kind en Gezin

Het merendeel van de kinderen leeft in een gezin dat openstaat voor *contacten met vrienden en familieleden* (zie tabel 2.8). Open gezinnen beamen dat zij vaak in het gezelschap zijn van vrienden (wederzijdse bezoeken) en zeggen dat zij veel contact hebben met de familie. Bij kinderen onder de 3 jaar is het aantal dat leeft in een gesloten of weinig open gezin het laagst.

Openheid gezin

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Gesloten, weinig open	9,0	14,1	15,5	13,8
Tamelijk open gezin	17,5	20,4	20,4	19,9
Zeer open gezin	73,5	65,5	64,1	66,3
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

2.8. Kinderen onder de 12 jaar naar de mate van openheid/geslotenheid van het gezin waartoe zij behoren (alleen kinderen in tweeoudergezinnen – percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 1998. Bewerking voor Kind en Gezin

2.7. Ter verklaring

2.7.1. Huwelijken

In 1998 werden er in het *Vlaams Gewest* 25 631 *huwelijken* gesloten; tegenover 1997 is het aantal huwelijken gedaald met 2697 (-9,5%). Het bruto-huwelijkscijfer bedraagt 4,33 per 1000 inwoners. Sinds 1990 is het aantal huwelijken gedaald met 33%. Het voorlopig cijfer voor 1999 wijst op een verdere daling met 3,4% naar 24 765 (zie tabel 2.9 en grafiek 2.3).

De gemiddelde leeftijd bij huwelijk is in ons land 32 jaar bij de mannen en 29 jaar en 3 maanden bij de vrouwen. De mediaanleeftijd ligt ongeveer 3 jaar lager en bedraagt 28 jaar en 10 maanden bij de mannen en 26 jaar en 7 maanden bij de vrouwen. Zowel de gemiddelde leeftijd als de mediaanleeftijd namen toe met ongeveer 2 maanden bij de mannen en bij de vrouwen. Huwelijken op jonge leeftijd zijn vrij uitzonderlijk: in het Vlaams Gewest waren in 1998 3,1% van de vrouwen en 0,5% van de mannen jonger dan 20 jaar. Bij 73 huwelijken of 0,3% waren zowel man als vrouw jonger dan 20 jaar.

Huwelijken

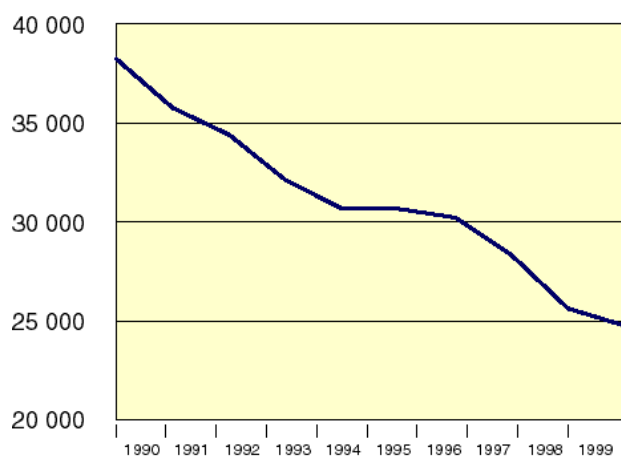
	Aantal	Per 1000 inwoners
1996	30 228	5,14
1997	28 328	4,80
1998	25 631	4,33
1999	24 765*	

2.9. Aantal huwelijken in het Vlaams Gewest

Bron: NIS - Statistiek van de huwelijken en echtscheidingen

* Voorlopig cijfer

Evolutie huwelijken

Grafiek 2.3. Evolutie van het aantal huwelijken in het Vlaams Gewest

Bron: NIS – Statistiek van de huwelijken en echtscheidingen

2.7.2. Echtscheidingen

In 1998 waren er in het *Vlaams Gewest* 13 973 *echtscheidingen*; het aantal echtscheidingen is nagenoeg ongewijzigd tegenover 1997. Per 100 000 inwoners waren er in 1998 ruim 236 echtscheidingen. Voor 1999 wordt het aantal echtscheidingen op 14 020 geraamd (tabel 2.10 en grafiek 2.4).

Echtscheidingen

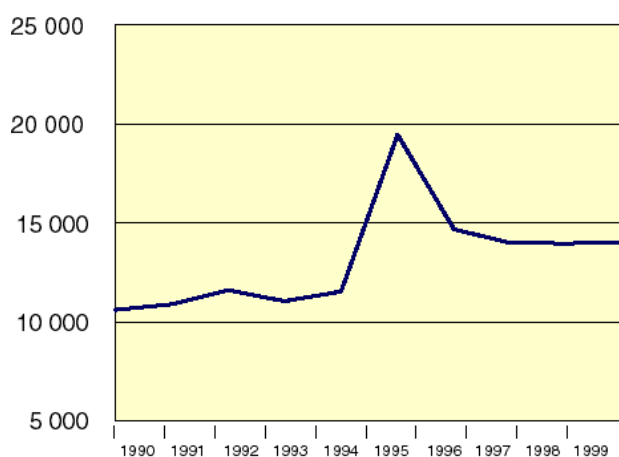
	Aantal	Per 100 000 inwoners
1997	13 994	237,23
1998	13 973	236,33
1999	14 020*	

2.10. Aantal echtscheidingen in het Vlaams Gewest

Bron: NIS - Statistiek van de huwelijken en echtscheidingen

* Voorlopig cijfer

Evolutie echtscheidingen

Grafiek 2.4. Evolutie van het aantal echtscheidingen in het Vlaams Gewest

Bron: NIS – Statistiek van de huwelijken en echtscheidingen

2.8. De Europese context

Heel wat gezinnen met kinderen zijn *eenoudergezinnen*. De stijging van het aandeel eenoudergezinnen is een van de meest opvallende sociodemografische evoluties in Europa in de voorbije jaren.

In België bedraagt het aandeel eenoudergezinnen 15%, een cijfer dat vergelijkbaar is met dat in Frankrijk en Duitsland. Nederland en Italië kennen een iets lager aandeel eenoudergezinnen. In Groot-Brittannië zijn 23% van de gezinnen met kinderen eenoudergezinnen. In de meeste bestudeerde landen is de toename van het aantal eenoudergezinnen enorm (zie tabel 2.11). Eurostat wijst op een parallellisme met de toename van de twee belangrijkste fenomenen die leiden tot eenoudergezinnen, nl. verbreking van de partnerrelaties en geboorten buiten een huwelijk.

Eenoudergezinnen

	% van de gezinnen met kinderen	Procentuele evolutie 1983-1996
België	15	75
Duitsland	13	NB
Frankrijk	15	48
Groot-Brittannië	23	94
Italië	11	32
Nederland	11	5
Zweden	NB	NB

2.11. Eenoudergezinnen: aantal, percentage van het totale aantal gezinnen met kinderen en procentuele evolutie in de periode 1983-1996

Bron: Eurostat, *Statistiques en bref*, 12/1998

NB: niet beschikbaar

Het Vlaams Gewest sluit zich aan bij de algemene trend van voortdurende daling van het *huwelijkscijfer*. Het Vlaams Gewest neemt een middenpositie in, met 4,3 huwelijken per 1000 inwoners. Het bruto-huwelijkscijfer ligt hoger in Duitsland, Groot-Brittannië en Nederland. Het ligt lager in Zweden (zie tabel 2.12).

Huwelijken per 1000

	1990	1995	1996	1997	1998
Vlaams Gewest	6,7	5,2	5,1	4,8	4,3
België	6,5	5,1	5,0	4,7	4,4
Duitsland	6,5	5,3	5,2	5,2	5,1
waarvan voormalige BRD	6,6	5,7	5,6	5,5	5,4
Frankrijk	5,1	4,4	4,8	4,8	4,8
Groot-Brittannië	6,5	5,5	5,4	5,3*	
Italië	5,6	5,1	4,7	4,7	4,8
Nederland	6,4	5,3	5,5	5,5	5,5
Zweden	4,7	3,8	3,8	3,7	3,6

2.12. Aantal huwelijken per 1000 inwoners (bruto-huwelijkscijfer) sinds 1990 in enkele Europese landen

Bronnen: Council of Europe, *Recent demographic developments in Europe 1999*

NIS, *Bevolkingsstatistieken*

Eurostat, *Statistiques en bref, Population et conditions sociales, 12/1999*

* Voorlopig cijfer

In alle bestudeerde landen, uitgezonderd Italië, zijn er 2 tot 3 *echtscheidingen* per 1000 inwoners. Italië kent slechts 0,6 echtscheidingen per 1000 inwoners. Sinds 1990 is dit aantal alleen in Duitsland gedaald (zie tabel 2.13).

Echtscheidingen per 1000

	1990	1995	1996	1997	1998
Vlaams Gewest	1,8	3,3	2,5	2,4	2,4
België	2,0	3,5	2,8	2,6	2,6
Duitsland	3,9	2,1	2,1	2,3	
waarvan voormalige BRD	1,9	2,2	2,3	2,4	
Frankrijk	1,9	2,1	2,0	2,1	
Groot-Brittannië	2,9	2,9	2,9	2,7*	
Italië	0,5	0,5	0,6	0,6	
Nederland	1,9	2,2	2,3	2,2	2,1
Zweden	2,3	2,6	2,4	2,4	2,3

2.13. Aantal echtscheidingen per 1000 inwoners sinds 1990 in enkele Europese landen

Bronnen: Council of Europe, *Recent demographic developments in Europe 1999*

NIS, *Bevolkingsstatistieken*

Eurostat, *Statistiques en bref, Population et conditions sociales, 12/1999*

* Voorlopig cijfer

Economische zekerheid

In dit hoofdstuk staan we stil bij de *inkomenssituatie* van gezinnen met jonge kinderen, zowel vanuit een objectieve invalshoek als vanuit de beleving van de gezinnen zelf. De *arbeidsparticipatie van de ouders* is hierin een belangrijke bepalende factor. Tewerkstelling biedt nog steeds de belangrijkste bescherming tegen armoede. Verdere details over de arbeidsparticipatie zoals omvang van de tewerkstelling en tewerkstelling op speciale momenten beïnvloeden ook de beschikbaarheid van ouders voor zorgarbeid. Vervolgens wordt stilgestaan bij de *kansarmoede* in Vlaanderen.

Als laatste punt gaan we in op de *woonsituatie* van jonge kinderen, een indicator voor het comfort in het gezin, maar ook voor stabiliteit of instabiliteit van de leefomgeving.

De situatie in Vlaanderen wordt op een aantal punten getoetst aan de situatie in enkele Europese landen.

3.1. Een- of tweeverdienersgezinnen

Het aantal verdieners in het gezin is een goed startpunt om de inkomenssituatie van gezinnen van jonge kinderen te schetsen. De meeste kinderen wonen in een *tweeverdienersgezin*. Naarmate de kinderen ouder worden, stijgt het aantal eenverdienersgezinnen. Bijna 6% van de kinderen onder de 12 jaar leeft in een gezin zonder beroepsinkomen of arbeidsvervangend inkomen. Dit percentage ligt hoger bij kinderen van 7 tot 12 jaar dan bij kinderen onder de 7 jaar (zie tabel 3.1).

Een- of tweeverdienersgezinnen

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Tweeverdienersgezinnen	75,5	73,2	71,3	72,8
waarvan				
2 inkomens uit arbeid	69,7	68,3	68,6	68,7
1 inkomen uit arbeid en				
1 vervangingsinkomen	5,8	4,9	2,7	4,1
Eenverdienersgezinnen	20,6	22,6	20,4	21,3
Geen inkomen uit arbeid				
noch arbeidsvervangend				
inkomen	3,9	4,2	8,3	5,9
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

3.1. Kinderen onder de 12 jaar wonend in een een- of tweeverdienersgezin (alleen kinderen wonend in een tweoudergezin – percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 1998. Bewerking voor Kind en Gezin

3.2. Het inkomensniveau van het gezin

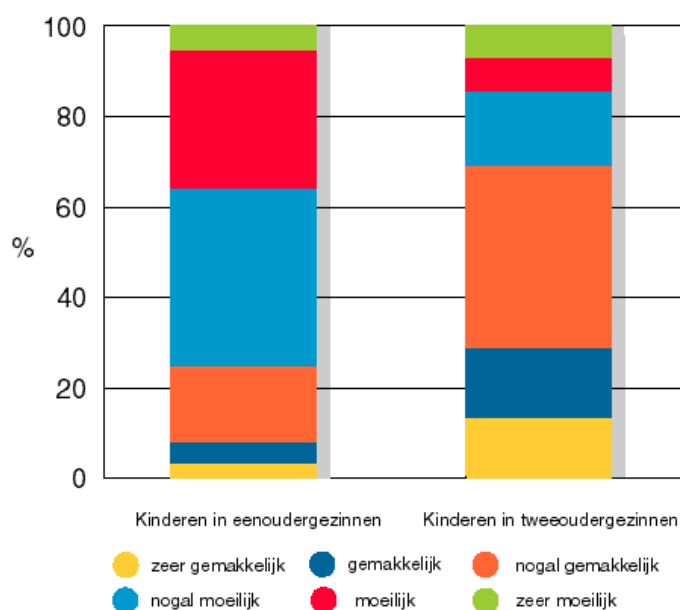
Bijna 75% van de jonge kinderen in tweeoudergezinnen leeft in een gezin dat zegt nogal *gemakkelijk tot zeer gemakkelijk* te kunnen rondkomen.

Ongeveer 9% van de kinderen onder de 12 jaar in tweeoudergezinnen leeft in een gezin dat *moeilijk tot zeer moeilijk* rondkomt. Ongeveer 16% leeft in een gezin dat *nogal moeilijk* kan rondkomen met het inkomen.

Kinderen in eenoudergezinnen leven meestal in een gezin dat zeer moeilijk, moeilijk of nogal moeilijk rondkomt (zie grafiek 3.1).

Deze subjectieve appreciatie loopt parallel met de situatie op het vlak van het *spaarvermogen* van het gezin. Bij slechts 29% van de kinderen uit een tweeoudergezin slaagt het gezin er niet in te sparen; bij kinderen uit eenoudergezinnen loopt dit op tot 77%.

Beoordeling inkomen

Grafiek 3.1. Kinderen onder de 12 jaar: hoe komt het gezin rond met zijn huidig inkomen? (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 1998. Bewerking voor Kind en Gezin

3.3. Arbeidsparticipatie van de ouders van jonge kinderen

3.3.1. Arbeidsparticipatie, voltijds of deeltijds, werkonderbreking

Ongeveer 69% van de kinderen onder de 12 jaar heeft een *moeder met betaald werk*. Niet-schoolgaande kinderen hebben vaker een moeder die tijdelijk het werk onderbroken heeft dan schoolgaande kinderen: 12% tegenover ongeveer 5% voor de schoolgaande kinderen (zie tabel 3.2).

Vrij vaak werkt de moeder *deeltijds*: bij ruim 1 op 4 niet-schoolgaande kinderen met een moeder die werkt, gaat het om een deeltijds werkende moeder. Niet-schoolgaande kinderen hebben vaker een voltijds werkende moeder (72%) dan schoolgaande (zie tabel 3.3). Van de kinderen die naar de kleuterschool gaan, heeft 61% een voltijds werkende moeder; van de kinderen die naar de lagere school gaan 65%.

De meeste kinderen hebben een *vader met betaald werk* en dit is vrijwel uitsluitend voltijds (zie tabellen 3.2 en 3.3).

Van de kinderen van wie de moeder momenteel *niet beroepsactief* is, heeft die moeder meestal ooit een betaalde baan gehad. Slechts van 19% van de kinderen heeft de moeder nooit een betaalde baan gehad. Dit ligt hoger bij de kinderen onder de drie jaar (33%) (zie tabel 3.4).

Moeders die hun *betaalde baan tijdelijk onderbraken*, zijn meestal met loopbaanonderbreking of met zwangerschapsverlof. Loopbaanonderbreking is frequenter bij schoolgaande kinderen dan bij niet-schoolgaande kinderen.

Arbeidssituatie

	Moeder	Vader
Niet-schoolgaande kinderen		
Betaald werk	68,7	95,8
Geen betaald werk	19,1	4,2
Werk tijdelijk onderbroken	12,2	0,0
Totaal	100,0	100,0
Kinderen die naar de kleuterschool gaan		
Betaald werk	68,6	95,3
Geen betaald werk	26,4	4,7
Werk tijdelijk onderbroken	5,0	0,0
Totaal	100,0	100,0
Kinderen die naar de lagere school gaan		
Betaald werk	69,4	90,1
Geen betaald werk	27,3	8,5
Werk tijdelijk onderbroken	3,3	1,4
Totaal	100,0	100,0

3.2. Arbeidssituatie van de ouders van kinderen onder de 12 jaar (alleen kinderen wonend in een tweeoudergezin - percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 1998. Bewerking voor Kind en Gezin

Arbeidssituatie: omvang

	Niet-schoolgaande kinderen	Kinderen die naar kleuterschool gaan	Kinderen die naar lagere school gaan	Totaal
Moeder werkt				
voltijds	72,3	61,0	65,2	64,9
deeltijds*	27,7	39,0	34,8	35,1
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0
Vader werkt				
voltijds	98,3	97,2	97,5	97,6
deeltijds*	1,7	2,8	2,5	2,4
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

3.3. Kinderen onder de 12 jaar: arbeidssituatie van de ouders volgens voltijdse of deeltijdse tewerkstelling (alleen kinderen wonend in een tweeoudergezin - percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 1998. Bewerking voor Kind en Gezin

* Deeltijds: minimaal 15 uren en maximaal 30 uren werk per week

Geen werk of tijdelijke werkonderbreking

	Niet-schoolgaande kinderen	Kinderen die naar kleuterschool gaan	Kinderen die naar lagere school gaan	Totaal
Moeder is uitkeringsgerechtigd werkloos en had ooit betaald werk	19,5	27,8	21,1	23,0
Moeder is uitkeringsgerechtigd werkloos en had nooit betaald werk	7,8	5,3	0,6	3,2
Moeder doet het huishouden en had ooit betaald werk	47,6	54,2	57,8	55,4
Moeder is niet-uitkeringsgerechtigd werkloos en had ooit betaald werk	0,0	1,0	4,4	2,7
Moeder doet het huishouden en had nooit betaald werk	25,1	11,7	16,1	15,7
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0
Aandeel kinderen met een moeder zonder betaald werk of werk tijdelijk onderbroken	31,3	31,4	30,6	31,0

3.4. Kinderen onder de 12 jaar: situatie van de moeder zonder betaald werk of die tijdelijk het werk onderbrak (alleen kinderen in een tweeoudergezin - percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 1998. Bewerking voor Kind en Gezin.

3.3.2. Werken op speciale uren

Voor ongeveer 45% van de kinderen van wie de moeder werkt, betekent dit dat de moeder *nooit in het weekend en nooit vóór 7 uur of na 20 uur* beroepsarbeid verricht. Wanneer dit wel het geval is, dan gaat het meestal om weekendwerk of om weekendwerk én om vroege of late arbeid. Er is nagenoeg geen verschil naargelang het kind naar school gaat of niet.

Werken op speciale momenten komt veel vaker voor bij de vaders. Ongeveer 3 op 4 kinderen hebben een vader die ook op speciale momenten werkt (zie tabel 3.5).

Werken op speciale momenten

	Niet-school- gaande kinderen	Kinderen die naar kleuter- school gaan	Kinderen die naar lagere school gaan	Totaal
Moeder werkt				
Niet in de week vóór 7 uur of na 20 uur én niet in het weekend	45,1	47,1	44,0	45,3
In de week vóór 7 uur of na 20 uur	8,3	9,4	10,3	9,6
In het weekend	11,5	7,3	7,0	7,9
In de week vóór 7 uur of na 20 uur én in het weekend	35,1	36,2	38,7	37,2
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0
Vader werkt				
Niet in de week vóór 7 uur of na 20 uur én niet in het weekend	26,7	24,4	29,2	26,9
In de week vóór 7 uur of na 20 uur	30,5	20,1	15,6	19,5
In het weekend	6,1	6,1	4,5	5,3
In de week vóór 7 uur of na 20 uur én in het weekend	36,7	49,4	50,7	48,3
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

3.5. Kinderen onder de 12 jaar: frequentie waarmee de ouders werken op speciale momenten (alleen kinderen wonend in een tweeoudergezin – percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 1998. Bewerking voor Kind en Gezin

3.4. Kansarmoede bij kinderen

Kind en Gezin registreert jaarlijks gegevens over kansarmoede. Kansarmoede wordt hierbij gedefinieerd als een duurzame toestand waarbij mensen beknót worden in hun kansen om voldoende deel te hebben aan maatschappelijk hooggewaardeerde goederen, zoals onderwijs, arbeid en huisvesting.

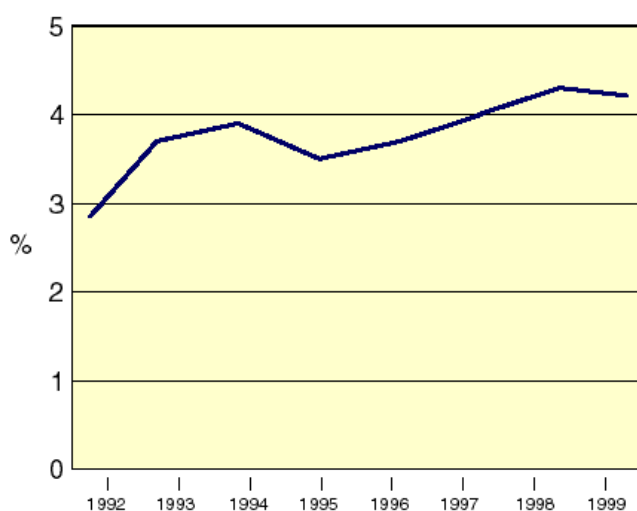
Uit deze definitie werden zes *selectiecriteria* afgeleid op basis waarvan wordt nagegaan of een gezin al dan niet als kansarm wordt beschouwd, namelijk het *maandinkomen* van het gezin, de *opleiding* van de ouders, de *ontwikkeling* van de kinderen, de *arbeidssituatie* van de ouders, de *huisvesting* en de *gezondheid*. Wanneer een gezin aan drie of meer criteria beantwoordt, wordt het als kansarm beschouwd.

In 1999 werden alle gezinnen met een kind geboren tussen 1 januari 1999 en 31 december 1999 beoordeeld naar de 6 criteria en werd per kansarm gezin de informatie opgevraagd over de beoordelingscriteria.

Zowat 4,2% van de in 1999 geboren kinderen (Vlaams Gewest) werd geboren in een kansarm gezin (voorlopig cijfer). Het gaat om 2656 kinderen in het Vlaams Gewest. Tegenover 1998 is het percentage kinderen geboren in een kansarm gezin nagenoeg ongewijzigd gebleven (zie tabel 3.6).

De kansarmoederegistratie werd gestart in 1992. Sinds 1992 vertoont het percentage een zeer lichte stijging. Gelet op de aandacht binnen Kind en Gezin voor de kansarmoedeproblematiek, wijst deze stijging eerder op een toegenomen bereik van deze groep en dus op een betere registratie van het fenomeen dan op een werkelijke groei van de problematiek in Vlaanderen (zie grafiek 3.2).

Evolutie kansarme gezinnen

Grafiek 3.2. Evolutie van het percentage kansarme gezinnen onder de gezinnen met een geboorte in de loop van het jaar – Vlaams Gewest

Het percentage kansarme gezinnen verschilt naar gelang van de *provincie*. In de provincie Limburg ligt het percentage kansarme gezinnen met jonge kinderen het hoogst, namelijk 5%; in Vlaams-Brabant het laagst met 2,6%. In de provincies Oost-Vlaanderen, Antwerpen en West-Vlaanderen werden respectievelijk 4,9%, 4,3% en 4,2% kansarme gezinnen geregistreerd (zie tabel 3.6). Tegenover 1998 ligt het cijfer lager in de provincie Vlaams-Brabant.

Kansarmoede is sterk geconcentreerd in een beperkt aantal *gemeenten*. De helft van alle kinderen geboren in een kansarm gezin woont in twaalf gemeenten. Deze gemeenten zijn Antwerpen, Gent, Mechelen, Oostende, Heusden-Zolder, Leuven, Brugge, Beringen, Aalst, Mene en Ronse.

Antwerpen (440), Gent (314) en Mechelen (128) tellen het grootste aantal geboorten in een kansarm gezin.

Kansarme gezinnen

	1998	1999*
Antwerpen	4,4	4,3
Vlaams-Brabant	3,1	2,6
West-Vlaanderen	4,1	4,2
Oost-Vlaanderen	4,6	4,9
Limburg	5,2	5,0
Totaal	4,3	4,2

3.6. *Kansarme gezinnen onder de gezinnen met een geboorte in de loop van het jaar, naar gelang van de provincie (percentage)*

Bron: Kind en Gezin - Kansarmoede-atlas van gezinnen met jonge kinderen

* Voorlopige cijfers

De meeste kansarme gezinnen hebben te maken met een *complex geheel van problemen*. De zwakke arbeidssituatie van de ouders en een laag maandinkomen zijn de meest aangekruiste criteria. Lage opleiding van een of beide ouders wordt in ruim 2 op 3 kansarme gezinnen aangekruist. Slechte huisvesting en zwaktes in de ontwikkeling van de kinderen zijn aanwezig in ongeveer de helft van de kansarme gezinnen.

Zwakke gezondheidstoestand scoort het laagst (zie tabel 3.7). Uit de registratie blijkt ook dat bij ruim 4 op 10 van de kinderen geboren in een kansarm gezin, het gezin in een zwakke sociaal-economische situatie leeft (41,1%). Dit houdt in dat deze gezinnen tegelijkertijd op het vlak van inkomen, opleiding en tewerkstelling zwak staan.

Kansarmoedeproblematiek

	1998	1999*
Lage opleiding van een of beide ouders	80,6	68,0
Zwakke arbeidssituatie van de ouders	81,3	74,5
Laag maandinkomen	75,6	74,3
Slechte huisvesting	55,9	48,4
Zwaktes in de ontwikkeling van de kinderen	47,0	46,1
Zwakke gezondheidstoestand	33,4	27,4

3.7. *Aanwezigheid van de verschillende criteria voor kansarmoede in de kansarme gezinnen - 1999 (percentage)*

Bron: Kind en Gezin - Kansarmoede-atlas van gezinnen met jonge kinderen

* Voorlopige cijfers

3.5. De woonsituatie

De meeste kinderen wonen in een *eengezinswoning*. Ongeveer 5% woont in een appartement of flat (zie tabel 3.8). Meestal is het gezin ook eigenaar van de woning. Dit percentage stijgt naarmate het kind ouder wordt (zie tabel 3.8).

Verhuizen behoort tot de belevenissen van heel wat jonge kinderen. Bijna de helft van de kinderen in de leeftijdsklasse van 7 tot 12 jaar heeft niet altijd in dezelfde woning gewoond (zie tabel 3.9).

Nogal wat kinderen wonen in slechte *woonomstandigheden*. Dit heeft vooral te maken met het gebrek aan ruimte (21%) en de slechte geluidsisolatie van de woning (14%). In een te donkere woning of moeilijk te verwarmen woning wonen telkens ongeveer 8% van de kinderen. De woonsituatie van kinderen onder de drie jaar is op deze vier punten merkkelijk slechter (zie tabel 3.10).

Woning

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Type woning				
Eengezinswoning – vrijstaand huis	41,7	52,4	56,5	52,2
Eengezinswoning – halfvrijstaand huis of woning in de rij	45,6	41,0	37,3	40,2
Appartement of flat in gebouw met minder dan 10 woningen	3,9	4,0	3,8	3,9
Appartement of flat in gebouw met 10 of meer woningen	0,9	1,6	1,4	1,4
Andere	7,9	1,0	1,0	2,3
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0
Woonstatuut				
Eigenaar	63,4	76,1	85,5	77,9
Huurder	33,8	22,1	13,7	20,5
Gratis bewoner	2,8	1,8	0,8	1,6
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

3.8. Kinderen onder de 12 jaar: type woning waarin het gezin van het kind woont en woonstatuut (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 1998. Bewerking voor Kind en Gezin

Mobiliteit

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Kind heeft altijd in zelfde woning gewoond	78,6	65,6	51,7	61,6
Kind is verhuisd	21,4	34,4	48,3	38,4
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

3.9. Kinderen onder de 12 jaar naargelang het kind al verhuisd is (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 1998. Bewerking voor Kind en Gezin

Woonomstandigheden

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Kind woont in moeilijk te stoken woning	14,1	5,1	6,8	7,5
Kind woont in te donkere woning	15,5	5,5	8,9	8,7
Kind woont in woning met slechte geluidsisolatie	22,9	13,1	11,3	14,1
Kind woont in woning met gebrek aan ruimte	27,6	20,9	19,3	21,4

3.10. Kinderen onder de 12 jaar die in slechte woonomstandigheden wonen (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 1998. Bewerking voor Kind en Gezin

3.6. De Europese context

3.6.1. Arbeidsparticipatie in gezinnen met jonge kinderen

Over arbeidsparticipatie in gezinnen zijn er geen Europese cijfers beschikbaar die als teleenheid het kind nemen. Wel is bekend hoeveel gezinnen met kinderen onder de 14 jaar er zijn zonder een werkende volwassene. België bevindt zich op het niveau van het Europese cijfer, scoort beter dan Groot-Brittannië, maar minder goed dan Italië, Duitsland, Frankrijk en Nederland (zie tabel 3.11).

Gezinnen zonder werkende volwassene

Gezinnen zonder werkende volwassene	
België	11,0
Duitsland	8,6
Frankrijk	8,8
Groot-Brittannië	19,5
Italië	7,6
Nederland	9,3
Zweden	10,5

3.11. Percentage gezinnen met kinderen onder de 14 jaar zonder een werkende volwassene, 1996
Bron: OECD

De tewerkstellingsgraad van vrouwen met jonge kinderen is zeer uiteenlopend in de bestudeerde landen. Na Zweden met een tewerkstellingsgraad van 75% scoort België het hoogst, met een percentage boven de 60. In Italië, de voormalige BRD en Nederland werkt minder dan de helft van deze vrouwen. Hierbij komen ook nog grote verschillen in *omvang van de tewerkstelling*, met als uitersten Italië waar nagenoeg alle werkende vrouwen ook voltijds werken en Nederland waar vrouwen hoofdzakelijk deeltijds tewerkgesteld zijn (zie tabel 3.12).

Werkende moeders

	Voltijds	Deeltijds	Totaal werkend
België	38	24	62
Duitsland	26	25	51
waarvan voormalige BRD	18	28	46
Frankrijk	40	19	59
Groot-Brittannië	18	35	53
Italië	37	6	43
Nederland	6	41	46
Zweden*	55	40	75

3.12. Percentage werkende vrouwen in de groep vrouwen met een kind onder de 10 jaar in enkele Europese landen - 1993
Bron: European Commission Network on Childcare, *A Review of Services for Young Children in the European Union 1990-1995*

* Zweden: betreft vrouwen met jonge kinderen onder de 7 jaar

3.6.2. Armoede

Een ander belangrijk aspect is de inkomenssituatie van de gezinnen van jonge kinderen. Een eerste wijze om dit te benaderen is via de monetaire maatstaf van armoede. Volgens de EU-norm leeft een kind in armoede als het gezin een inkomen heeft dat lager ligt dan 50% van het gemiddelde netto-referentie-inkomen.

Armoede bij jonge kinderen onder de 16 jaar is zeer uiteenlopend in de bestudeerde Europese landen (zie tabel 3.13). Het percentage ligt het hoogst in Groot-Brittannië. In Frankrijk en Duitsland ligt het percentage iets lager dan in België.

Financiële armoede

Financiële armoede	
België	15
Duitsland	13
Frankrijk	12
Groot-Brittannië	32
Italië	24
Nederland	16
Zweden	NB

3.13. Percentage kinderen onder de 16 jaar dat leeft in een gezin in financiële armoede in enkele Europese landen (1993)

Bron: European Observatory on National Family Policies (gegevens Eurostat)

NB: niet beschikbaar

Armoede kan evenwel ook gemeten worden aan de hand van niet-monetaire indicatoren. Het "European Observatory on National Family Policies" schuift hiervoor indicatoren zoals wonend in een huis met een lekkend dak of vochtige muren naar voren, omdat deze indicatoren in alle Europese landen worden geassocieerd met armoede.

Uit deze gegevens blijkt dat, gemeten aan de indicator lekkend dak, ongeveer

7% van de kinderen onder de 16 jaar in slechte omstandigheden woont.

Gemeten aan de indicator vochtige muren zijn er vrij grote verschillen tussen de bestudeerde landen, met het laagste percentage in Italië en de hoogste percentages in Groot-Brittannië en Frankrijk (zie tabel 3.14).

Woonomstandigheden

	Lekkend dak	Vochtige muren
België	7,3	17,3
Duitsland	7,1	13,2
Frankrijk	8,0	22,0
Groot-Brittannië	6,7	23,1
Italië	7,8	7,7
Nederland	9,4	14,1
Zweden	NB	NB

3.14. Percentage kinderen onder de 16 jaar dat in slechte woonomstandigheden leeft

Bron: European Observatory on National Family Policies (gegevens ECHP)

NB: niet beschikbaar

Sociale ontwikkeling

Socialisering van jonge kinderen gebeurt niet alleen vanuit het - meestal traditionele - gezin. Kinderen komen vanaf zeer jonge leeftijd in contact met een grote *variëteit van werelden*. Tv/video-kijken is een belangrijk kanaal voor contacten met de wereld buiten het gezin. Ook de jaarlijkse vakantie speelt hierin een belangrijke rol. Voor de meeste kinderen is er ook de kinderopvang, gevolgd door de school, vanaf 2 ½ jaar. Kinderopvang – opvang in de voorschoolse leeftijd én buitenschoolse opvang – is een constante in het dagelijks leven van veel kinderen in Vlaanderen.

Een beperkt aantal kinderen krijgt bijzondere aandacht via de bijzondere jeugdbijstand.

Tot slot wordt de situatie in Vlaanderen vergeleken met de situatie in een aantal Europese landen.

4.1. Gebruik van kinderopvang

4.1.1. Kinderen onder de 2 ½ jaar

In het najaar van 1999 werd 61,6% van de kinderen van 3 maanden tot 2 ½ jaar *geregeld*, d.w.z. minstens eenmaal per week, toevertrouwd aan familie, een opvanggezin of een opvanginstelling. Er is een flinke toename van het gebruik van kinderopvang in vergelijking met 1997. Het gebruik is immers toegenomen met ruim 4% (zie tabel 4.1 en grafiek 4.1).

Bij kinderen tussen 1 maand en 3 maanden is opvang uitzonderlijk: 12% wordt regelmatig opgevangen (1997).

Gebruik kinderopvang

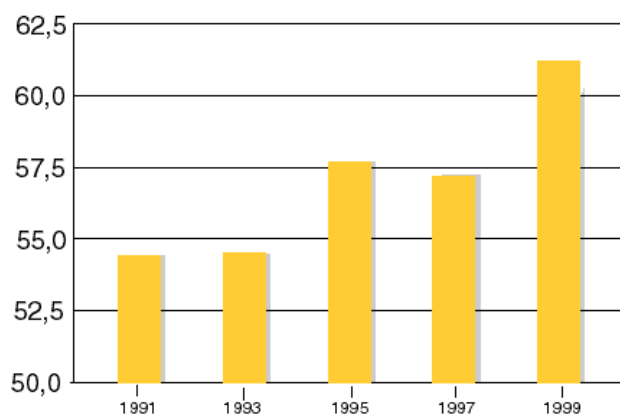
Percentage van alle kinderen van 3 maanden tot 2 ½ jaar		
	1997	1999
Regelmatig	57,2	61,6
Zeer uitzonderlijk of geen	42,8	38,4
Totaal	100,0	100,0

4.1. Gebruik van opvang voor kinderen van 3 maanden tot 2 ½ jaar in het Vlaams Gewest (percentage)

Bronnen: Kind en Gezin - Enquête inzake het gebruik van kinderopvang voor kinderen onder de 3 jaar, najaar 1997

HIVA – Kinderopvang in Vlaanderen, najaar 1999

Gebruik kinderopvang

Grafiek 4.1. Evolutie van het gebruik van kinderopvang voor kinderen van 3 maanden tot 2 ½ jaar – percentage
Bronnen: Kind en Gezin - Enquête inzake het gebruik van kinderopvang voor kinderen onder de 3 jaar
HIVA – Kinderopvang in Vlaanderen, najaar 1999

De opvang van kinderen van 3 maanden tot 2 ½ jaar wordt in hoge mate verzorgd door *opvangvoorzieningen* die worden *gesubsidieerd door Kind en Gezin*: 30,0% maakt gebruik van een opvanggezin dat aangesloten is bij een dienst voor opvanggezinnen en 22,5% maakt gebruik van een kinderdagverblijf. In totaal 52,5%. Het relatieve aandeel van de door Kind en Gezin gesubsidieerde opvang steeg met 7,2% tegenover 1997.

De *grootouders* zorgen voor 27,3% van de opvang en andere familieleden voor 4,8% (zie tabel 4.2 en grafiek 4.2). Het aandeel van de informele opvang bedraagt in totaal 32,1% en is met 8,8% gedaald tegenover 1997.

De *particuliere opvang* – particuliere opvanggezinnen en opvanginstellingen – vangt 15% van de kinderen op. Het aandeel is gedaald met 2,7%; dit is te wijten aan een daling van de opvang door particuliere opvanggezinnen (-3,8%). De opvang door particuliere opvanginstellingen steeg licht (+1,1%).

Voor bijna 7 op 10 kinderen die regelmatig worden opgevangen is dit *deeltijds*. 20% van de regelmatige gebruikers van opvang maakt soms gebruik van de *atypische opvang*, dit is opvang vóór 7 uur, na 18 uur of gedurende meer dan 11 uren per dag (gegevens 1997; 1999 nog niet beschikbaar).

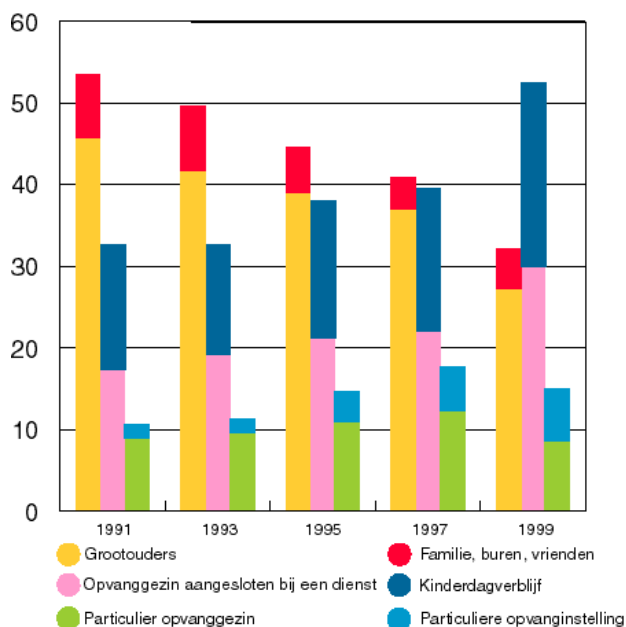
Soort opvang

Percentage van de gebruikers van opvang		
	1997	1999
Grootouders	37,0	27,3
Ander familielid, vrienden, buren, ...	3,9	4,8
Opvanggezin aangesloten bij een dienst (gesubsidieerd door Kind en Gezin)	22,7	30,0
Kinderdagverblijf (gesubsidieerd door Kind en Gezin)	16,6	22,5
Particulier opvanggezin gemeld aan of onder toezicht van Kind en Gezin	12,3	8,5
Particuliere opvanginstelling gemeld aan of onder toezicht van Kind en Gezin	5,4	6,5
Huispersoneel	1,3	0,7
Andere (Centrum voor kinderzorg en gezins- ondersteuning, PWA, au pair, ...)	0,7	0,0
Totaal	100,0	100,0

4.2. Kinderen van 3 maanden tot 2 ½ jaar: gebruik van opvang volgens soort opvang (Vlaams Gewest)

Bronnen: Kind en Gezin - Enquête inzake het gebruik van kinderopvang voor kinderen onder de 3 jaar, najaar 1997
HIVA – Kinderopvang in Vlaanderen, najaar 1999

Opvangvorm

Grafiek 4.2. Evolutie van het gebruik van formele en informele opvang voor kinderen van 3 maanden tot 2 ½ jaar – percentage van de gebruikers van opvang

Bronnen: Kind en Gezin - Enquête inzake het gebruik van kinderopvang voor kinderen onder de 3 jaar, najaar 1997
HIVA – Kinderopvang in Vlaanderen, najaar 1999

4.1.2. Schoolgaande kinderen

Ruim 50% van de kinderen die naar de kleuterschool gaan en 28,6% van de kinderen van de lagere school worden *tijdens de week* opgevangen door andere personen of voorzieningen dan de ouders (zie tabel 4.3).

Voor de kinderen die naar de kleuterschool gaan, zijn de *grootouders* de belangrijkste opvanginstantie. Grootouders vangen ruim 40% van de kinderen van de kleuterschool op. Bij de lagereschoolkinderen komt opvang door en in de school op de eerste plaats: 35,8%. De grootouders vangen 34,3% van de kinderen op (zie tabel 4.4).

Gebruik buitenschoolse opvang

	Kinderen die naar kleuterschool gaan	Kinderen die naar lagere school gaan
Regelmatig	51,1	28,6
Zeer uitzonderlijk of geen	48,9	71,4
Totaal	100,0	100,0

4.3. Gebruik van buitenschoolse opvang voor kinderen die naar de kleuterschool of naar de lagere school gaan – Vlaams Gewest (percentage)

Bron: HIVA – Kinderopvang in Vlaanderen, najaar 1999

Soort opvang

Percentage van de gebruikers van opvang		
	Kinderen die naar kleuterschool gaan	Kinderen die naar lagere school gaan
Grootouders	40,6	34,3
Andere familieleden, vrienden, buren	7,3	14,9
Opvang buiten de school (IBO)	7,9	4,5
Opvang door en in de school	27,9	35,8
Opvanggezin aangesloten bij een dienst	7,0	0,0
Particulier opvanggezin	4,9	1,5
Kinderdagverblijf	1,1	1,5
Particuliere opvanginstelling	0,8	0,0
Andere (PWA, au pair, huispersoneel,...)	2,5	7,5
Totaal	100,0	100,0

4.4. Schoolgaande kinderen: gebruik van opvang door kinderen die naar de kleuterschool of naar de lagere school gaan volgens soort opvang (percentage)

Bron: HIVA – Kinderopvang in Vlaanderen, najaar 1999

4.1.3. Zieke kinderen

Een ernstige probleemsituatie voor gezinnen die gebruikmaken van kinderopvang is de ziekte van het kind. In het najaar 1997 (gegevens 1999 nog niet beschikbaar) was ruim 1 kind op tien (13,1%) ziek tijdens de week waarover werd geënquêteerd. Voor de meerderheid van de zieke kinderen verandert het gebruik van opvang (59,7%). Voor ruim 1 kind op 3 dat gewoonlijk wordt opgevangen, wordt geen opvang gebruikt bij ziekte. Het kind wordt uitsluitend door de ouders verzorgd. Voor 1 ziek kind op 4 combineren de ouders eigen zorg met opvang. 40% maakte uitsluitend gebruik van opvang, maar dan gaat het meestal om een andere opvanginstantie dan gewoonlijk (zie tabel 4.5).

Zorg bij ziekte

Zorg bij ziekte	
Uitsluitend opvang	40,3
Combinatie van opvang en eigen zorg	24,3
Uitsluitend eigen zorg	35,4
Totaal	100,0

4.5. De zorg bij ziekte van kinderen van 3 maanden tot 3 jaar die normaal gebruikmaken van opvang of naar de kleuterschool gaan

Bron: Kind en Gezin - Enquête inzake het gebruik van kinderopvang voor kinderen onder de 3 jaar, najaar 1997

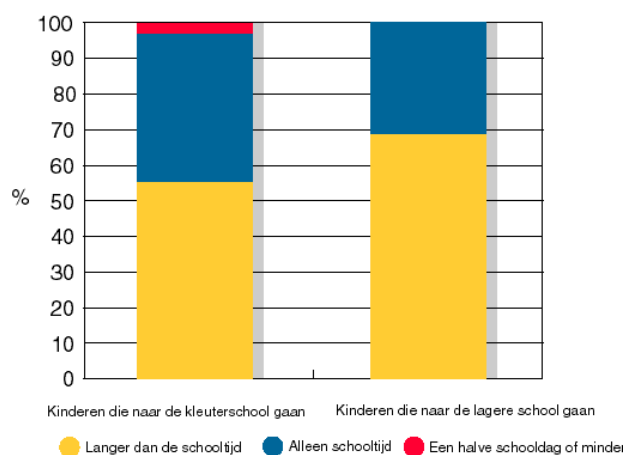
4.2. Schoolgaan

In het Vlaams Gewest gaan de meeste kinderen naar de kleuterschool. Al vóór de leeftijd van 3 jaar is het schoolgaan *vrij algemeen*; heel wat kinderen van die leeftijd gaan evenwel maar een *gedeelte van de schoolweek*. Het schoolgaan gedurende de volledige schoolweek stijgt van 9,3% op 30 maanden naar 67,1% op 35 maanden.

Voor heel wat kinderen die naar de kleuterschool of naar de lagere school gaan duurt *een dag op school* langer dan de schooldag zelf: ruim 55% van de leerlingen van de kleuterschool en 68% van de leerlingen van de lagere school verblijven langer dan de schooltijd op school (zie grafiek 4.3).

De school en zeker de kleuterschool bevindt zich op zeer korte *afstand* van de *woning*. 57% van de kinderen die naar de kleuterschool gaan, woont op hoogstens 1 km van de school en 36,1% op 1 tot 5 km. Bij de kinderen die naar de lagere school gaan, is dit respectievelijk 49,3 en 38,5% (zie grafiek 4.4). Deze korte afstand belet evenwel niet dat 68% van de kleuters en 51,3% van de kinderen die naar de lagere school gaan, met de wagen naar school worden gebracht (zie grafiek 4.5).

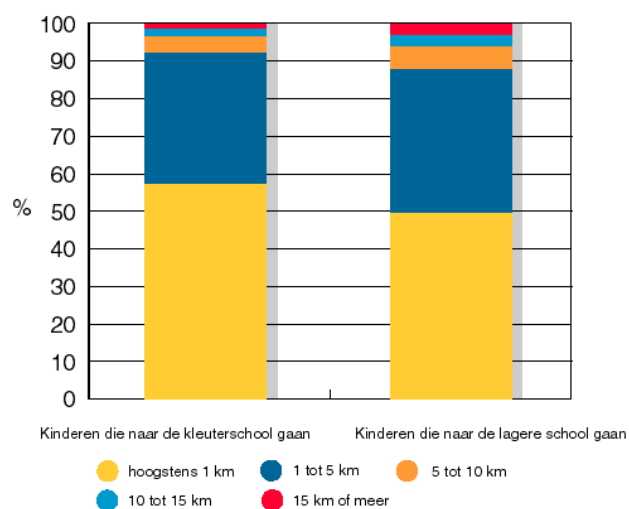
Verblijfsduur school

Grafiek 4.3. Kinderen onder de 12 jaar: verblijfsduur op school (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 1998. Bewerking voor Kind en Gezin

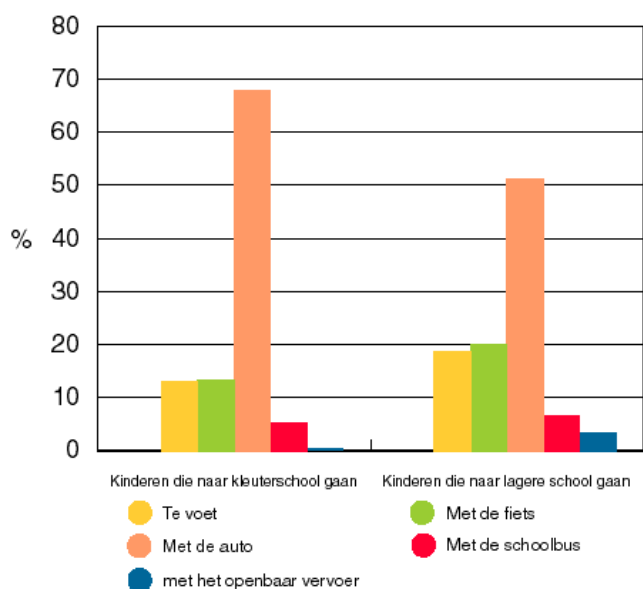
Afstand tot school

Grafiek 4.4. Kinderen onder de 12 jaar: afstand tot de school (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 1998. Bewerking voor Kind en Gezin

Verplaatsing

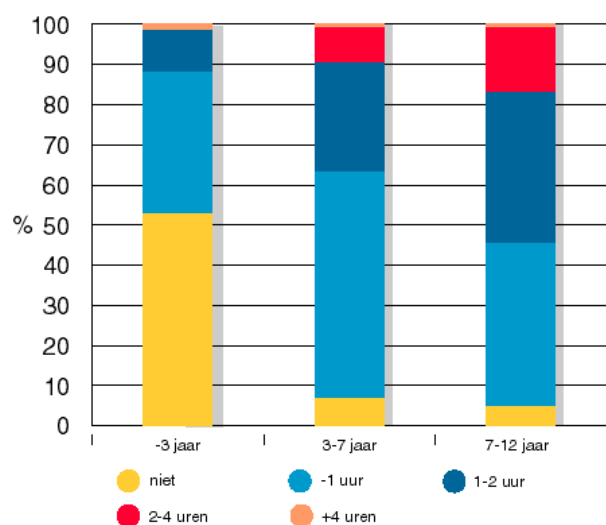
Grafiek 4.5. Kinderen onder de 12 jaar: wijze van verplaatsing naar school (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 1998. Bewerking voor Kind en Gezin

4.3. Tv/video-kijken

Kinderen onder de 3 jaar kijken meestal niet of hoogstens 1 uur per dag naar tv of video: bijna 53% kijkt niet; ruim 35% kijkt hoogstens 1 uur. Van 3 tot 7 jaar ligt het tv-kijken hoger: ruim 60% van deze kinderen kijkt per dag hoogstens 1 uur tv. Vanaf 7 jaar zijn bijna 17% van de kinderen vrij intense kijkers (zie grafiek 4.6).

Tv-kijken

Grafiek 4.6. Kinderen onder de 12 jaar: uren tv/video-kijken per dag (percentage)

Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens – Observatiejaar 1998. Bewerking voor Kind en Gezin

4.4. De jaarlijkse vakantie

Voor kinderen in een tweeoudergezin is de jaarlijkse vakantie bijna de regel; voor kinderen in eenoudergezinnen is dit veel minder het geval.

Ongeveer 86% van de kinderen die leven in een tweeoudergezin, ging in 1998 *minstens een week* met vakantie. Naar leeftijd van het kind is er nagenoeg geen verschil (zie tabel 4.6). Kinderen uit eenoudergezinnen gaan merkkelijk minder met vakantie: 43% ging niet voor minstens een week met vakantie.

Jaarlijkse vakantie

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 7 jaar	Kinderen van 7 tot 12 jaar	Totaal
Het gezin gaat met vakantie	84,1	84,1	89,3	86,3
Het gezin gaat niet met vakantie	15,9	15,9	10,7	13,7
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

4.6. Kinderen onder de 12 jaar die jaarlijks minstens een week met vakantie gaan (alleen tweeoudergezinnen – percentage)
Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 1998. Bewerking voor Kind en Gezin

4.5. Kinderen in begeleiding via de bijzondere jeugdbijstand

Voor een aantal jonge kinderen lopen er begeleidingsmaatregelen via de comités voor bijzondere jeugdzorg en de jeugdrechtbanken.

Op 31 december 1999 waren er in totaal 1836 kinderen onder de 12 jaar in begeleiding onder toezicht van een Comité voor Bijzondere Jeugdzorg, waarvan 192 kinderen onder de 3 jaar en 425 kinderen van 3 tot 6 jaar. Gegevens over begeleidingsmaatregelen opgelegd door een Jeugdrechtbank zijn eveneens beschikbaar voor 1999.

Op 31 december 1998 waren er 1631 kinderen onder de 12 jaar, waarvan 154 onder de 3 jaar en 329 van 3 tot 6 jaar, met begeleidingsmaatregelen opgelegd door een Jeugdrechtbank.

Het gaat om een opname in een pleeggezin van een dienst voor pleeggezinnen, een begeleidingstehuis, een dagcentrum, een gezinstehuis, een oriëntatie- of observatiecentrum, een internaat of een begeleiding door een thuisbegeleidingsdienst, preventieve sociale actie, een opname in voorzieningen binnen Kind en Gezin of binnen het Vlaams Fonds voor Integratie van Personen met een Handicap.

Begeleiding

	Comité voor Bijzondere Jeugdzorg		Jeugdrechtbank	
	1998	1999	1998	1999
Kinderen onder de 3 jaar	187	192	150	154
Kinderen van 3 tot 6 jaar	706	425	336	329
Kinderen van 6 tot 12 jaar	733	1 219	1 205	1 148
Totaal	1 626	1 836	1 691	1 631

4.7. Aantal kinderen in begeleiding onder toezicht van een Comité voor Bijzondere Jeugdzorg of met een begeleidingsmaatregel opgelegd door een Jeugdrechtbank

Bron: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Bijzondere Jeugdbijstand

Begeleidingsvorm Jeugdrechtbank

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 6 jaar	Kinderen van 6 tot 12 jaar
Begeleidingstehuizen	24	97	316
Dagcentra	0	1	63
Diensten voor pleegzorg	76	138	483
Internaten*	0	2	30
Gezinstehuizen	0	4	17
Opvang-, Oriëntatie- en Observatiecentra	0	2	12
Thuisbegeleidingsdiensten	17	34	72
Voorzieningen Kind en Gezin	23	31	29
Voorzieningen VFIPH	5	16	109
Andere	9	4	17
Totaal	154	329	1 148

4.8. Kinderen met een begeleidingsmaatregel opgelegd door een Jeugdrechtbank: begeleidingsvorm – 1999

Bron: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Bijzondere Jeugdbijstand

* Gemeenschapsinternaten, rijksinternaten, vrijeschoolinternaten

Begeleidingsvorm Comité voor Bijzondere Jeugdzorg

	Kinderen onder de 3 jaar	Kinderen van 3 tot 6 jaar	Kinderen van 6 tot 12 jaar
Begeleidingstehuizen	14	96	270
Dagcentra	0	5	221
Diensten voor pleegzorg	88	189	341
Internaten*	0	4	22
Gezinstehuizen	0	3	13
Opvang-, Oriëntatie- en Observatiecentra	0	3	20
Preventieve sociale actie	22	22	98
Thuisbegeleidingsdiensten	60	92	203
Voorzieningen Kind en Gezin	6	4	6
Voorzieningen VFIPH	0	2	3
Andere	2	5	22
Totaal	192	425	1 219

4.9. Kinderen in begeleiding onder toezicht van een Comité voor Bijzondere Jeugdzorg: begeleidingsvorm – 1999

Bron: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Bijzondere Jeugdbijstand

* Gemeenschapsinternaten en rijksinternaten

4.6. De Europese context

Het niveau en het gebruik van kinderopvang verschillen erg naar gelang van het land. Inzake het percentage gesubsidieerde *kinderopvangplaatsen* is België koploper, samen met Frankrijk en Zweden.

In sommige andere landen is er nauwelijks sprake van een opvangaanbod door de overheid voor kinderen onder de 3 jaar (zie tabel 4.10).

Gesubsidieerde kinderopvang

Gesubsidieerde kinderopvang	
België	30
Duitsland (voormalige BRD)	2
Frankrijk	23
Groot-Brittannië	2
Italië	6
Nederland	8
Zweden	21

4.10. Aantal gesubsidieerde plaatsen per 100 kinderen onder de 3 jaar in enkele Europese landen

Bron: European Commission Network on Childcare, *A Review of Services for Young Children in the European Union 1990-1995*

Van slechts een beperkt aantal landen is het *gebruik van kinderopvang* bekend. In *Zweden** (1998) maakt 73% van alle kinderen van 1 tot 5 jaar gebruik van kinderopvang, waarvan 61% in groepsverband georganiseerde kinderopvang en 12% in opvanggezinnen. Kinderen jonger dan 1 jaar maken nagenoeg geen gebruik van kinderopvang.

In *Noorwegen*** (1997) maakt 51% van de kinderen van 0 tot 6 jaar gebruik van kinderopvang in een kinderdagverblijf. Dit percentage stijgt naarmate de leeftijd van het kind toeneemt, van 3% bij kinderen jonger dan 1 jaar, naar 31% bij kinderen van 1 tot 2 jaar, naar 49% bij kinderen van 2 tot 3 jaar en 77% bij kinderen van 5 tot 6 jaar.

In *Nederland**** (1997) maakt 13,2% van de kinderen onder de 3 jaar gebruik van kinderopvang.

* OECD Country Note. *Early Childhood Education and Care Policy in Sweden, december 1999*

** OECD Country Note. *Early Childhood Education and Care Policy in Norway, juni 1999*

*** Centraal Bureau voor Statistiek

Aspecten van gezondheid en ontwikkeling van jonge kinderen

Perinatale mortaliteit en kindersterfte worden algemeen beschouwd als goede indicatoren voor de performantie van het gezondheidssysteem van een land. Naast deze basisindicatoren gaan we in dit hoofdstuk ook in op zwangerschapsbegeleiding en stellen we een aantal bevallingsgegevens voor.

Inzake morbiditeit bij jonge kinderen zijn er eerst de aangeboren afwijkingen en het gehoorverlies dat al in de neonatale periode wordt opgespoord. Verder gaat de aandacht naar een aantal ziektes en aandoeningen die relevant zijn voor het jonge kind.

Een belangrijk onderdeel vormen de gegevens over ongevallen en over kindermishandeling.

5.1. Gegevens over zwangerschap en bevalling

De *zwangerschapsbegeleiding* in Vlaanderen wordt in hoge mate toevertrouwd aan een gynaecoloog: 91,6% van de zwangere vrouwen liet haar zwangerschap volgen door een privé-gynaecoloog en nog eens 4,6% zowel door een gynaecoloog als door een huisarts. Van 1998 naar 1999 nam de begeleiding door privé-gynaecologen licht toe.

Het aandeel van de gynaecologen in de zwangerschapsbegeleiding ligt het hoogst in de provincies Vlaams-Brabant en Antwerpen. Gemengde zwangerschapsbegeleiding ligt het hoogst in de provincie West-Vlaanderen.

Het aantal niet medisch begeleide zwangerschappen ligt zeer laag (0,2%) (zie tabellen 5.1 en 5.2).

Zwangerschapsbegeleiding

	1998	1999
Privé-gynaecoloog	90,4	91,6
Gemengd	5,5	4,6
Huisarts	3,0	2,5
Prenataal consultatiebureau		
Kind en Gezin	0,6	0,6
Vroedvrouw	0,4	0,5
Geen begeleiding	0,1	0,2
Vlaams Gewest	100,0	100,0

5.1. Begeleiding van de zwangerschap: type zwangerschapsbegeleiding – Vlaams Gewest (percentage)

Bron: Kind en Gezin – IKAROS

Zwangerschapsbegeleiding volgens provincie

	Privé- gynaecoloog	Gemengd	Huisarts	Andere	Geen begeleiding
Antwerpen	93,0	1,0	3,4	2,3	0,3
Vlaams-Brabant	95,4	2,4	1,4	0,6	0,2
West-Vlaanderen	88,6	8,5	2,6	0,2	0,1
Oost-Vlaanderen	90,3	6,7	2,2	0,7	0,2
Limburg	89,9	6,1	2,5	1,4	0,2
Vlaams Gewest	91,6	4,6	2,5	1,1	0,2

5.2. Begeleiding van de zwangerschap: type zwangerschapsbegeleiding volgens provincie – 1999 (percentage)

Bron: Kind en Gezin - IKAROS

De meerderheid van de levendgeborenen komt *in een kraamkliniek* ter wereld. In 1995 (meest recente cijfer) bedroeg het aantal thuisbevallingen in het Vlaams Gewest 1,0%. In 1996 (meest recente cijfer) bedroeg de verblijfsduur in de kraamkliniek gemiddeld 6,36 dagen in het Vlaams Gewest. In het Brussels Gewest bedroeg hij 5,81 dagen. Tegenover 1995 is de gemiddelde verblijfsduur nagenoeg ongewijzigd gebleven.

In het Vlaams Gewest waren er in 1998 op 100 verlossingen 46,2 eerste geboorten; 34,2 geboorten betroffen een tweede kind; 13,1 geboorten betroffen een derde kind en bij 6,5 geboorten ging het om een vierde of volgende kind. Het relatieve aantal derde en volgende kinderen nam toe van 19,2 naar 19,6.

Het percentage jonge moeders, d.w.z. moeders onder de 20 jaar, bedraagt 2,1% (1998). Het percentage zwangerschappen boven de *leeftijd* van 40 jaar bedraagt 1,1%. De gemiddelde leeftijd van de moeder bedraagt 27,4 jaar bij de eerstbarenden en 30,5 jaar bij de multiparae; dit is een lichte stijging tegenover 1997 (+0,1 jaar). De trend naar zwangerschap op latere leeftijd blijft zich voortzetten, zowel voor primiparae als voor multiparae. De stijging is gering maar aanhoudend: in een periode van 5 jaar (1994-98) steeg de gemiddelde leeftijd van 26,9 jaar naar 27,4 jaar voor de eerstbarenden en van 29,9 jaar naar 30,5 jaar voor de multiparae.

Een niet te onderschatten aantal zwangerschappen, nl. 4,1%, zijn ontstaan na een subfertiliteitsbehandeling: 1,8% van de vrouwen werd *hormonaal behandeld*; bij 1,3% werd *in-vitrofertilisatie* (IVF) toegepast; bij 0,5% kwam de zwangerschap tot stand na kunstmatige inseminatie en bij 0,4% na intracytoplasmatische sperma-injectie (ICSI) (1998). Het aantal IVF's bleef nagenoeg ongewijzigd tegenover 1997; het aantal hormonaal behandelde vrouwen nam toe met 0,5%.

Ruim 38% van de meerlingzwangerschappen kwam tot stand na een medisch begeleide bevruchting. 3,8% van de kinderen behoorde tot de categorie meerlingen. De frequentie van tweelingen bedroeg 3,7%, die van drielingen 0,1%. Er waren geen geboorten van kinderen van een hogere rang dan drie.

In 1998 beviel 6,7% van de zwangere vrouwen voortijdig, na een zwangerschap van minder dan 37 weken. Het relatieve aantal *kinderen met een laag geboortegewicht* (minder dan 2500 gram) bedroeg 6,9%. Extreem laag geboortegewicht (minder dan 1500 gram) komt voor bij 1,1% van de kinderen. Tegenover 1997 is dit nagenoeg ongewijzigd gebleven.

Bij drie op tien vrouwen (31,3%) wordt de geboorte *ingeleid*, meestal om opportuniteitsredenen, die zowel bij de obstetricus als bij de zwangere vrouw kunnen liggen. Zo'n 69,9% van de kinderen wordt zonder *verloskundige ingrepen* geboren. Een kind op zes wordt met de keizersnede ter wereld gebracht. De frequentie van keizersnede nam licht toe; de stijging is aanhoudend: sinds 1990 steeg de frequentie van 10,4% naar 15,1% van alle verlossingen. Bij 13,7% wordt vacuüm-extractie* toegepast of wordt de verlostang gebruikt. Epidurale pijnverdooving wordt toegepast bij bijna zes op tien verlossingen. Ook de frequentie van epidurale pijnverdooving neemt aanhoudend toe: in een periode van 5 jaar (1994-98) steeg de frequentie van 43,7% naar 58,1%.

Na de geboorte werd 13,2% van de kinderen overgebracht naar een n-dienst (neonatale dienst) en 4,1% naar een N-dienst (neonatale intensievezorgdienst). Het aantal transfers naar een n-dienst nam toe met 0,8%; het aantal transfers naar een N-dienst bleef nagenoeg ongewijzigd (-0,1%).

Bron: Studiecentrum voor Perinatale Epidemiologie (SPE) – 1998

* vacuüm-extractie: het doen geboren worden van een kind met behulp van een instrument dat zich op het hoofd van het kind vastzuigt

5.2. Sterfte

5.2.1. De sterfte in de jongste leeftijdsgroep in het Vlaams Gewest

Gegevens omtrent sterfte bij de jongste leeftijdsgroep worden over het algemeen voorgesteld door middel van een aantal maatstaven, die men sterftematen noemt.

Een eerste sterftemaat is de *dodgeboorte*. Dit is het aantal kinderen dat als "dodgeboren" wordt aangegeven na een zwangerschap van minstens 180 dagen. In 1997 (nog geen recentere cijfers beschikbaar) waren er 289 doodgeborenen. Het *dodgeboortecijfer* bedroeg 4,5 per duizend geboorten. Dit cijfer lag 0,1 per duizend hoger dan in 1996.

De *vroeg-neonatale sterfte* is de sterfte die zich voordoet tussen de geboorte en de leeftijd van zeven dagen (7 x 24 uur). In 1997 overleden 154 kinderen in deze periode; de vroeg-neonatale sterfte bedroeg 2,4 per duizend levendgeborenen.

Het *perinatale-sterftcijfer* bedroeg 6,8 per duizend geboren. De perinatale sterfte is de sterfte van kinderen tijdens de eerste zeven dagen van hun leven samen met het aantal doodgeborenen. In 1997 was er een daling van de perinatale sterfte, met 0,1 per duizend.

Een andere veel gehanteerde sterftemaat is de *neonatale sterfte*. Dit is de sterfte tussen de geboorte en de eerste vier weken (28 dagen) na de geboorte. In 1997 overleden 191 kinderen tijdens de eerste 28 dagen van hun leven. Het neonatale-sterftcijfer bedroeg 3,0 per duizend levendgeborenen en lag 0,1 per duizend lager dan in 1996.

Tot slot is er nog de *zuigelingensterfte*. Dit is de sterfte die zich voordoet tussen de geboorte en het bereiken van de leeftijd van één jaar. In 1997 overleden 309 kinderen tijdens hun eerste levensjaar. De zuigelingensterfte bedroeg 4,8 per 1000 levendgeborenen en liep terug met 0,3 per duizend. Dit is toe te schrijven aan de daling van de sterfte in alle leeftijdsperiodes (zie tabel 5.3).

Van de levend geboren kinderen met een *geboortegewicht* tot 1000 g overlijdt 36,9% vóór het bereiken van de leeftijd van 1 jaar (1997) (zie tabel 5.4). Uit tabel 5.5 blijkt dat de sterfte bij *meerlingen* merkelijk hoger ligt.

Sterftcijfers

	1996	1997
Dodgeboortecijfer per 1 000 levend- en doodgeborenen	4,4	4,5
Vroeg-neonataal sterftcijfer per 1 000 levendgeborenen	2,5	2,4
Perinatale-sterftcijfer per 1 000 levend- en doodgeborenen	6,9	6,8
Neonatale-sterftcijfer per 1 000 levendgeborenen	3,1	3,0
Postneonataal sterftcijfer per 1 000 levendgeborenen	2,0	1,8
Zuigelingensterfte per 1 000 levendgeborenen	5,1	4,8

5.3. Foeto-infantiel sterftcijfer in het Vlaams Gewest

Bron: Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg

Sterfte volgens geboortegewicht

	Vroeg- neonatale sterfte	Laat- neonatale sterfte	Post- neonatale sterfte	Levend	Totaal
< 500 g	5	2	0	0	7
500 - 999 g	38	8	5	99	150
1000 - 1499 g	29	4	3	295	331
1500 - 1999 g	13	6	2	752	773
2000 g en meer	79	21	105	60 522	60 727
onbekend	0	0	4	215	219
Totaal	164	41	119	61 883	62 207

5.4. Sterftcijfers en levendgeborenen naar gelang van het geboortegewicht in het Vlaams Gewest - 1997

Bron: Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg

Meervoudige zwangerschappen

	Dood- geboorten sterfte	Vroeg- neonatale sterfte	Laat- neonatale sterfte	Post- neonatale	Levend	Totaal
Eenlingen	259	122	34	111	59 638	60 164
Tweelingen	29	31	3	6	2 174	2 243
Drielingen	1	1	0	1	84	87
Vierlingen	0	0	0	0	4	4
Totaal	289	154	37	118	61 900	62 498

5.5. Enkel- en meervoudige zwangerschappen en zwangerschapscijfers in het Vlaams Gewest - 1997

Bron: Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg

5.2.2. Doodsoorzaken bij overlijden van jonge kinderen in het Vlaams Gewest

De belangrijkste doodsoorzaken bij doodgeboorte en zuigelingensterfte zijn verwickelingen tijdens de zwangerschap en de perinatale periode en congenitale afwijkingen. In 1997 was dit nagenoeg hetzelfde als in 1996. 46 kinderen zijn overleden als gevolg van wiegendood tegenover 44 in 1996. Het lagere aantal gevallen dat sinds de campagne van Kind en Gezin werd bereikt, is ook in 1997 behouden (zie tabel 5.6).

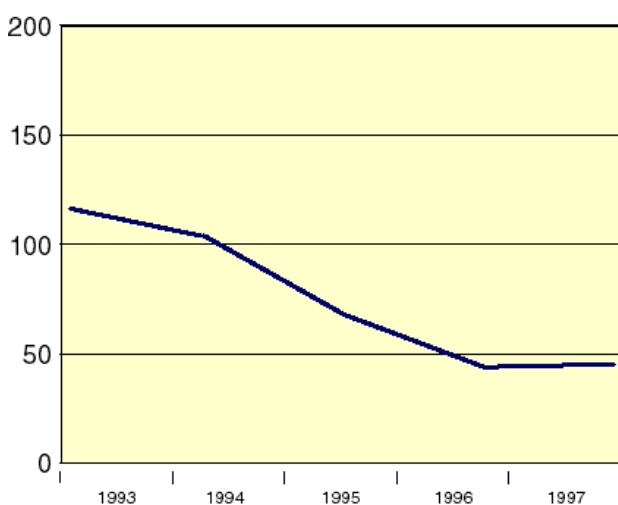
Doodsoorzaken

	1996	1997
Congenitale afwijkingen	150	150
Verwickelingen tijdens zwangerschap en perinatale periode	230	214
Prematuriteit en dysmaturiteit	14	26
RDS (Respiratory Distress Syndrome)	55	46
SIDS (wiegendood)	44	46
Overige	58	46
Slecht gedefinieerd	66	70
Totaal	617	598

5.6. Oorzaken van overlijden bij kinderen onder de 12 maanden in het Vlaams Gewest

Bron: Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg

Wiegendood

Grafiek 5.1. Sterfgevallen als gevolg van wiegendood in het Vlaams Gewest

Bron: Gezondheidsindicatoren, ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, administratie Gezondheidszorg

5.3. Morbiditeit

Naast de sterftcijfers zijn de prevalentiecijfers omtrent ziektes een belangrijke indicatie voor de gezondheidstoestand van de populatie. In dit punt worden cijfers over enkele voor kinderen relevante ziektes en afwijkingen voorgesteld.

5.3.1. Aangeboren afwijkingen

Gegevens over alle kinderen in Vlaanderen zijn alleen beschikbaar vanuit de obstetrische registratie (SPE). In 1998 werd bij 1,5% van alle geboorten reeds in de perinatale periode een congenitale afwijking vastgesteld. Dit percentage ligt 0,2% lager dan in 1997 (zie tabel 5.7).

Aangeboren afwijkingen

	Aantal	Per 100 geboorten
Specifieke afwijkingen		
Spina bifida	17	0,03
Anencefalie	7	0,01
Hydrocefalie	22	0,04
Gespleten lip/verhemelte	82	0,13
Anale imperforatie	12	0,02
Reductie ledematen	16	0,03
Hernia diaphragmatica	20	0,03
Omfalocèle/gastroschisis	8	0,01
Afwijking van		
Zenuwstelsel en sensorium	29	0,05
Gastro-intestinale tractus	47	0,08
Urogenitale tractus	143	0,23
Hart en longen	194	0,31
Spieren en skelet	176	0,28
Craniofaciaal complex	27	0,04
Multiple congenitale afwijkingen	42	0,07
Chromosomale afwijkingen	76	0,12
Andere	158	0,25

5.7. Geregistreeerde aangeboren afwijkingen (perinatale periode) in Vlaanderen – 1998

Bron: Studiecentrum voor Perinatale Epidemiologie (SPE)

* Aangeboren afwijkingen vastgesteld bij de geboorten in kraamklinieken (< 500 g)

Bij een aantal kinderen wordt de afwijking pas later vastgesteld. De Eurocatregistratie registreert aangeboren afwijkingen tot de leeftijd van 1 jaar. De registratie bestrijkt momenteel de hele provincie Antwerpen (zie tabel 5.8).

Aangeboren afwijkingen tot 1 jaar*

Aangestast stelsel	Per 10 000 geboorten
Hart-en-bloedvatenstelsel	36,3
Ledematen	47,4
Zenuwstelsel	21,2
<i>waarvan neurale buis</i>	9,5
<i>hydrocefalie</i>	8,9
Spijsverteringsstelsel, uitgez.	
pylorusstenose	12,3
Pylorusstenose	31,2
Intern urogenitaal stelsel	25,1
Extern urogenitaal stelsel	5,6
Gespleten lip	9,5
Gespleten verhemelte	5,6
Omfalocèle	2,8
Gastroschisis	0,6
Metabole ziektes	12,8
Chromosomale afwijkingen	22,9
<i>waarvan syndroom van Down</i>	13,9

5.8. Geregistreerde aangeboren afwijkingen tot 1 jaar in de provincie Antwerpen – 1998

Bron: Eurocat, Provinciaal Instituut voor Hygiëne, Antwerpen

* Eurocat registreert elke aangeboren afwijking bij pasgeborenen, hetzij levend, hetzij doodgeboren, bij kinderen tot 1 jaar, bij foetussen geboren na 20 weken zwangerschap en bij geïnduceerde abortus wegens een afwijking

5.3.2. Gehoorverlies

Sinds de introductie van de Algo-gehoorscreening binnen Kind en Gezin zijn er betrouwbare cijfers voor Vlaanderen over de frequentie van gehoorafwijkingen. Bij 85 geteste kinderen geboren in 1999 werd een gehoorafwijking vastgesteld, dit is bij 1,5 op 1000 geteste kinderen. In totaal werden er 57 047 kinderen getest (zie tabel 5.9).

Gehoortverlies

	Unilateraal	Bilateraal
21-40 dB	13	3
41-70 dB	6	19
71-90 dB	2	7
> 90 dB	9	10
Gehoortverlies nog niet exact bepaald	12	4
Totaal	42	43

5.9. Jonge kinderen bij wie gehoorverlies werd vastgesteld, uitgedrukt in decibel (dB); gehoorverlies volgens de schaal van het Bureau International d'Audiophonologie - 1999

Bron: Kind en Gezin

5.3.3. Ziektes en aandoeningen

Op basis van de Gezondheidsenquête 1997, de eerste gezondheidsenquête die in België werd gehouden, zijn nu ook gegevens bekend omtrent ziektes en aandoeningen bij kinderen. In de tabellen worden naast de cijfers voor het Vlaams Gewest ook de cijfers voor België vermeld.

In de gezondheidsenquête werd navraag gedaan naar ziektes of aandoeningen in een periode van 12 maanden. Een aantal ziektes of aandoeningen die relevant zijn voor kinderen worden hierna verder besproken, nl. astma, chronische bronchitis of CARA, allergie, ondergewicht en overgewicht (of obesitas).

Van de bevroegde kinderen onder de 12 jaar heeft 9% in een periode van 12 maanden te maken gehad met een of meer ziektes of aandoeningen. Bij kinderen jonger dan 1 jaar ligt dit het laagst (<5%) (zie tabel 5.10).

Langdurige ziektes, aandoeningen, handicaps

Percentage met 1 of meer ziektes		
	Vlaams Gewest	België
0 jaar	4,4	4,9
1 – 3 jaar	7,3	7,3
3 – 6 jaar	10,4	12,2
6 – 12 jaar	9,8	8,8
Totaal	8,9	9,0

5.10. Percentage kinderen onder de 12 jaar dat in een periode van 12 maanden leed aan een of meer langdurige ziektes, aandoeningen of handicaps

Bron: Gezondheidsenquête 1997, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid Louis Pasteur – verwerking Kind en Gezin

Astma, chronische bronchitis of CARA

Uit de Gezondheidsenquête 1997 blijkt dat in het Vlaams Gewest bijna 4% van de kinderen onder de 12 jaar in een periode van 12 maanden astma, chronische bronchitis of CARA heeft gehad. Dit percentage ligt lager dan dat voor heel België. Kinderen jonger dan 1 jaar hebben het vaakst te maken met aandoeningen van de luchtwegen (9,4%) (zie tabel 5.11).

Astma, chronische bronchitis, CARA

	Vlaams Gewest	België
	%	%
0 jaar	9,4	8,4
1 – 3 jaar	4,5	7,3
3 – 6 jaar	3,5	6,6
6 – 12 jaar	2,2	5,4
Totaal	3,6	6,3

5.11. Percentage kinderen onder de 12 jaar met astma, chronische bronchitis of CARA in een periode van 12 maanden
Bron: Gezondheidsenquête 1997, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid Louis Pasteur – verwerking Kind en Gezin

Allergie

Ongeveer 13% van de kinderen onder de 12 jaar had in een periode van 12 maanden te maken met een allergie. Beneden de leeftijd van 1 jaar komen allergieën bijna niet voor (zie tabel 5.12).

Allergie

	Vlaams Gewest	België
	%	%
0 jaar	0,0	2,4
1 – 3 jaar	13,2	13,5
3 – 6 jaar	14,3	17,1
6 – 12 jaar	13,6	13,6
Totaal	12,6	13,6

5.12. Percentage kinderen onder de 12 jaar met allergie in een periode van 12 maanden
Bron: Gezondheidsenquête 1997, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid Louis Pasteur – verwerking Kind en Gezin

Relatief lichaamsgewicht

De gezondheidsenquête bevat ook informatie over het gewicht. Hieruit werd de Body Mass Index (BMI) berekend. Dit is een manier om het relatieve lichaamsgewicht te berekenen, nl. het gewicht in verhouding tot de lengte. Omdat de BMI voor kinderen onstabiel is, is het niet mogelijk om absolute drempelwaarden voor ondergewicht of overgewicht te definiëren voor de totale populatie.

Om toch een beeld te krijgen van het relatieve lichaamsgewicht, werd nagegaan hoeveel de BMI bedraagt voor P05 en P95. Dit is de waarde waaronder respectievelijk waarboven 5% van de kinderen zich bevinden (zie tabel 5.13).

BMI*

	Vlaanderen		België	
	P05	P95	P05	P95
1 - 3 jaar	13,00	20,31	13,00	20,64
3 - 6 jaar	11,11	19,72	11,90	20,66
6 - 12 jaar	13,01	22,28	13,01	22,96

5.13. Body Mass Index voor P05 en P95

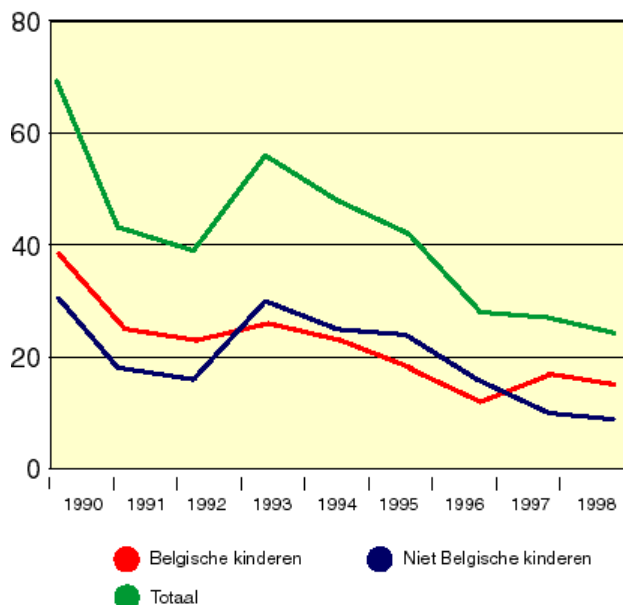
Bron: Gezondheidsenquête 1997, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid Louis Pasteur – verwerking Kind en Gezin

* BMI is het gewicht in kilogram gedeeld door de lengte in meters in het kwadraat (G/L²)

Actieve tuberculose

Actieve tuberculose komt niet alleen in ontwikkelingslanden voor. Ook in de westerse geïndustrialiseerde landen lijden er kinderen aan tuberculose. In 1998 werden in Vlaanderen bij kinderen onder de 15 jaar 24 nieuwe gevallen van tuberculose geregistreerd, waarvan 15 bij Belgische kinderen en 9 bij niet-Belgische kinderen. Bij 17 kinderen ging het om een longtuberculose.

Het aantal nieuwe gevallen van actieve tuberculose lag lager dan in 1997 (- 3 gevallen). In grafiek 5.2 wordt de evolutie sinds 1990 weergegeven.

Actieve tuberculose

Grafiek 5.2. Aantal nieuwe gevallen van tuberculose bij kinderen onder de 15 jaar in het Vlaams Gewest

Bron: Vlaamse Vereniging voor Respiratoire Gezondheidszorg en Tuberculosebestrijding (VRGT)

5.3.4. Ziekenhuisopnamen

Ongeveer 13% van de kinderen onder de 12 jaar is in een periode van 12 maanden in een ziekenhuis opgenomen geweest, meestal slechts eenmaal. Bij de kinderen van 1 tot 3 jaar werd bijna 1 op 5 kinderen (Vlaams Gewest) in een periode van 12 maanden opgenomen in een ziekenhuis (zie tabel 5.14).

Ziekenhuisopnamen

	Vlaams Gewest	Rijk
	%	%
0 jaar	16,6	16,6
1 – 3 jaar	18,9	21,7
3 – 6 jaar	10,8	11,0
6 – 12 jaar	10,9	9,5
Totaal	13,0	12,9

5.14. Percentage kinderen met 1 of meerdere ziekenhuisopnamen in de loop van een jaar

Bron: Gezondheidsenquête 1997, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid Louis Pasteur – verwerking Kind en Gezin

5.4. Ongevallen bij kinderen

Preventie van ongevallen is een belangrijke opdracht voor al wie betrokken is bij de zorg voor jonge kinderen. Als uitgangspunt voor preventieve acties is cijfermateriaal over de feitelijke situatie onmisbaar.

Hierna volgen een aantal gegevens omtrent ongevallen bij jonge kinderen: de eerste resultaten van een grootschalige bevraging van jonge kinderen in Vlaanderen door de regioverpleegkundigen van Kind en Gezin, gegevens over de opnamen in een spoedgevallenafdeling als gevolg van een ongeval in de privé-sfeer en gegevens over verkeersongevallen.

5.4.1. Medisch behandelde ongevallen

Gegevens over ongevallen met ziekenhuisopname of met de dood tot gevolg worden systematisch verzameld via registratiesystemen, maar hiermee wordt slechts het topje van de ijsberg zichtbaar. Wil men ook de minder ernstige ongevallen in kaart brengen, dan is een andere methodiek noodzakelijk.

Met een *bevolkingsonderzoek* is het mogelijk om ongevallen veel vollediger in kaart te brengen. In Vlaanderen werd in 1984-1985 voor het eerst een bevolkingsonderzoek bij zeer jonge kinderen georganiseerd, door het toenmalige NWK. In 1999 startte Kind en Gezin opnieuw een bevolkingsonderzoek naar ongevallen bij jonge kinderen.

In het onderzoek worden kinderen onder de 3 jaar er maandelijks over bevraagd of zij in de voorbije maand een ongeval hebben gehad. Als ongeval wordt beschouwd elke ongewilde, onvoorziene gebeurtenis waarbij een plotselinge van buitenaf inwerkende kracht lichamelijk letsel tot gevolg heeft en waarbij een arts werd geconsulteerd, hierna medisch behandeld ongeval genoemd.

Het onderzoek loopt van januari 1999 tot en met december 2000. Momenteel zijn de *eerste resultaten* beschikbaar over de bevragingen in 1999. Het onderzoek toont aan hoe frequent ongevallen zijn bij jonge kinderen, wat er precies gebeurt, in welke omstandigheden en wat de gevolgen ervan zijn.

Van de kinderen van 3 maanden tot 3 jaar is in de loop van een jaar één kind op vier slachtoffer van een ongeval waarvoor een arts wordt geconsulteerd. De *incidentie van ongevallen* ligt iets hoger bij jongens dan bij meisjes en verschilt naar gelang van de leeftijd. Opmerkelijk is dat de incidentie van ongevallen niet gewijzigd is tegenover 15 jaar geleden (zie tabel 5.15).

Ongevalsincidentie

	1984-1985	1999*
Jongens (1)	0,27	0,27
Meisjes (1)	0,21	0,22
3 maanden tot 1 jaar	0,09	0,14
1 jaar – 2 jaar	0,26	0,25
2 jaar – 3 jaar	0,27	0,27
Totaal	0,24	0,24

5.15. Incidentie van medisch behandelde ongevallen bij kinderen van 3 maanden tot 3 jaar

Bron: Kind en Gezin – Onderzoek naar ongevallen

* Voorlopige cijfers

(1) In 1984-1985 waren ook kinderen tussen 3 en 4 jaar opgenomen

Ongevallen komen vooral voor in of om de eigen woning of in of om een andere woning. Tegenover 1984-1985 zien we een stijging van het aandeel van ongevallen in de kinderopvang, wat overeenstemt met het toegenomen gebruik van formele kinderopvang (zie tabel 5.16 en grafiek 5.3).

Plaats ongeval

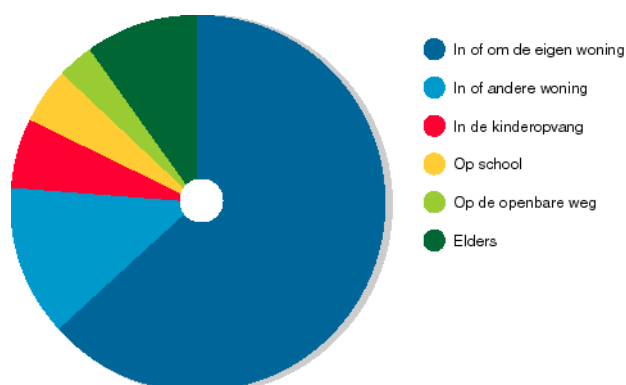
	1984-1985	1999*
In of om eigen woning	64,7	63,3
In of om andere woning	16,0	13,0
In de kinderopvang	1,8	6,0
Op school	5,7	4,8
Op de openbare weg	6,6	3,1
Elders	5,1	9,9
Niet bekend	0,1	0,0
Totaal	100,0	100,0

5.16. Medisch behandelde ongevallen bij kinderen van 3 maanden tot 3 jaar volgens de plaats van het ongeval

Bron: Kind en Gezin – Onderzoek naar ongevallen

* Voorlopige cijfers

Plaats ongeval

Grafiek 5.3. Medisch behandelde ongevallen bij kinderen van 3 maanden tot 3 jaar volgens plaats van het ongeval - 1999
Bron: Kind en Gezin – Onderzoek naar ongevallen

* Voorlopige cijfers

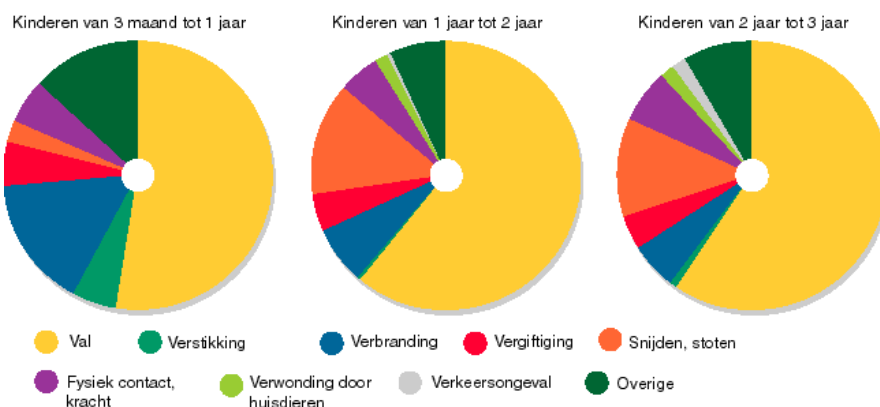
Jonge kinderen zijn vooral slachtoffer van een val. Bij kinderen onder de 12 maanden is dit vooral een val van een hoogte; bij kinderen van 1 tot 3 jaar een val op gelijk niveau. Verbranding door hete vloeistof of stoom, verstikking en beklemming of beknelling van een lidmaat komt relatief meer voor bij kinderen van 3 maanden tot 1 jaar dan bij oudere kinderen. Snijden of stoten is frequenter bij kinderen van 1 tot 3 jaar (zie tabel 5.17 en grafiek 5.4).

Wijze verwonding

	3 m - 1 j	1 j - 2 j	2 j - 3 j	Totaal
Val	52,6	60,8	58,8	59,3
Op gelijk niveau, struikelen	15,8	33,5	30,4	30,8
Van de trap	5,3	7,8	10,4	8,8
Van verdieping in lagere	0,0	0,0	0,4	0,2
Overige val van hoogte	31,6	19,6	17,6	19,5
Verstikking	5,3	0,4	0,8	0,9
Verbranding	15,8	6,9	2,8	5,6
Hete vloeistof of stoom	10,5	2,0	1,2	2,3
Contact heet/gloeïend voorwerp	5,3	4,1	1,6	3,0
Andere	0,0	0,8	0,0	0,4
Vergiftiging	5,3	4,5	3,6	4,1
Snijden, stoten	2,6	13,5	11,6	11,8
Contact met scherp voorwerp	2,6	2,4	4,0	3,2
Contact met statisch voorwerp	0,0	5,7	4,8	4,9
Contact met vallend/geworpen voorwerp	0,0	2,9	1,2	1,9
Contact met bewegend voorwerp	0,0	2,4	1,6	1,9
Fysiek contact, kracht	5,3	4,9	8,0	6,4
Slag, stoot of stamp	5,3	2,4	3,6	3,2
Ander fysiek contact	0,0	2,4	4,4	3,2
Verwonding door hulsdelen	0,0	1,6	2,0	1,7
Verkeersongeval	0,0	0,4	3,2	1,7
Overige	13,2	6,9	9,2	8,4
Beklemming, beknelling van een lidmaat	10,5	5,7	6,4	6,4
Iets in oog, oor, neus	2,6	0,8	2,8	1,9
Verdrinking, in het water vallen	0,0	0,4	0,0	0,2
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

5.17. Medisch behandelde ongevallen bij kinderen van 3 maanden tot 3 jaar in 1999 volgens wijze van verwonding en leeftijd
Bron: Kind en Gezin – Onderzoek naar ongevallen

Wijze verwonding

Grafiek 5.4. Medisch behandelde ongevallen bij kinderen van 3 maanden tot 3 jaar volgens wijze van verwonding en leeftijd - 1999

Bron: Kind en Gezin – Onderzoek naar ongevallen

5.4.2. Ongevallen met opname in een spoedgevallenafdeling

België neemt deel aan de EHLASS-registratie, een registratie van ongevallen uitgezonderd verkeersongevallen en arbeidsongevallen. Het betreft een *registratie in de spoedgevallenafdeling* van twee Nederlandstalige en twee Franstalige ziekenhuizen. Deze registratie biedt niet de mogelijkheid om de incidentie van ongevallen met opname in een spoedgevallenafdeling te bepalen.

De *frequentst voorkomende ongevalstypes* zijn: val van hoogte, val op gelijk niveau, slag of stoot en knelling. Ruim de helft van de kinderen jonger dan 1 jaar die worden opgenomen in een spoedgevallenafdeling zijn slachtoffer van een val van hoogte; kinderen ouder dan 4 jaar zijn frequent slachtoffer van een val op gelijk niveau (zie tabel 5.18).

Ongevalstypes

	Jonger dan 1 jaar	1 tot 4 jaar	5 tot 14 jaar
Val op gelijk niveau	16,5	32,4	30,2
Val van hoogte	54,9	20,6	14,3
Val, niet gespecificeerd	6,6	12,3	11,8
Fysieke belasting	1,1	1,7	6,6
Snijden, indringen	0,0	4,5	4,8
Slag, stoot	9,9	12,9	22,5
Knelling	2,2	8,3	7,0
Andere mechanische oorzaak	0,0	2,1	1,0
Vreemd voorwerp	3,3	1,9	1,1
Vergiftiging	0,0	0,4	0,0
Hete vloeistof, stoom	3,3	1,6	0,3
Heet voorwerp	2,2	0,1	0,1

5.18. Ongevallen met opname in een spoedgevallenafdeling: aandeel van de belangrijkste ongevalstypes (het Rijk - percentage) - 1998

Bron: EHLASS, Annual Report, Belgium, 1998

5.4.3. Ongevallen in het verkeer

In 1998 kwamen in België 131 kinderen onder de 5 jaar om of werden ernstig gewond in een verkeersongeval. Tegenover 1997 is dit een stijging met 8,3%. Zowel het aantal dode als het aantal ernstig gewonde kinderen in de leeftijdsgroep tot 5 jaar nam toe (zie tabel 5.19). Alleen bij de voetgangers is er een daling van het aantal gewonde kinderen. Bij de fietsers, bij de inzittenden in een personenwagen en bij de andere is er een stijging. Bij kinderen van 5 tot 9 jaar en van 10 tot 14 jaar is er een daling van het aantal dode en ernstig gewonde kinderen, met respectievelijk -4,3% en -11,9%. In 1998 kwamen 266 kinderen van 5 tot en met 9 jaar en 357 kinderen van 10 tot en met 14 jaar om of werden ernstig gewond in een ongeval.

Verkeersslachtoffers

Leeftijd	Voetganger	Bestuurder fiets, brom- fiets, motor- fiets, personenauto	Inzittende personen- auto	Andere	Totaal
0 – 4 Jaar					
1997	45	1	72	3	121
1998	30	5	87	9	131
<i>waarvan doden</i>					
<i>binnen 30 dagen</i>	6	0	14	0	20
5 – 9 Jaar					
1997	108	44	116	10	278
1998	94	43	111	18	266
<i>waarvan doden</i>					
<i>binnen 30 dagen</i>	4	8	17	2	31
10 – 14 Jaar					
1997	72	193	111	29	405
1998	80	166	94	17	357
<i>waarvan doden</i>					
<i>binnen 30 dagen</i>	6	21	7	1	35

5.19. Verkeersongevallen - Aantal doden binnen 30 dagen en ernstig gewonden (= opname in ziekenhuis voor meer dan 24 uur noodzakelijk) onder de 15 jaar en aard van de weggebruiker (het Rijk)

Bron: Belgisch Instituut voor de Verkeersveiligheid - Gegevens NIS

5.5. Kindermishandeling

In de zes vertrouwenscentra kindermishandeling werden in 1999 in totaal 5489 meldingen van concrete gevallen van mishandeling of verwaarlozing bij minderjarigen genoteerd. Hierbij waren 7752 minderjarige kinderen betrokken (zie tabel 5.20).

Het aantal meldingen steeg met 15%. In alle centra, uitgezonderd in Brussel, was er een stijging, maar het percentage verschilt. De stijging was het grootst bij het vertrouwenscentrum in Gent: het aantal meldingen steeg met 21%. Ook het centrum in Brugge kende een relatief grote stijging, nl. 18%. Bij de centra in Antwerpen, in Hasselt en in Leuven was er een stijging met respectievelijk 16, 14 en 11%.

In Brussel was er een daling met 2%.

Meldingen

	1998	1999
Aantal meldingen	4 792	5 489
Aantal betrokken kinderen	6 545	7 752

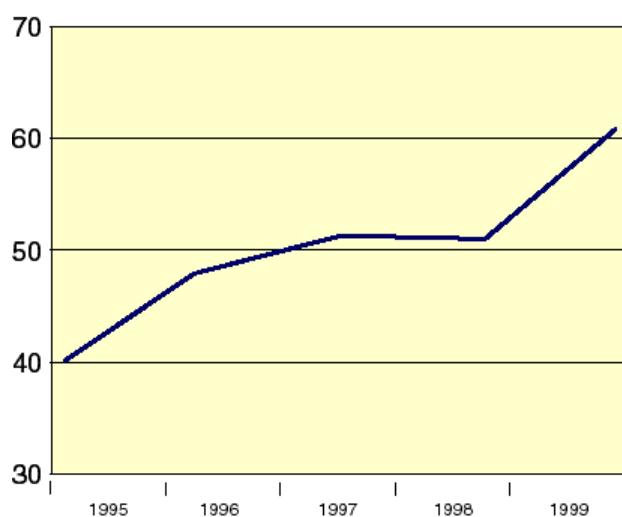
5.20. Aantal meldingen van kindermishandeling of -verwaarlozing

Bron: Kind en Gezin - Registratie bij de vertrouwenscentra kindermishandeling

In 1999 bedroeg het aantal meldingen per 10 000 kinderen 61 (Vlaams Gewest). In grafiek 5.5 wordt de evolutie van het aantal gemelde kinderen per 10 000 weergegeven sinds 1995. Na een lichte daling in 1998 volgde er in 1999 opnieuw een forse stijging.

Dit relatieve aantal verschilt naar gelang van de provincie. Het is het hoogst in de provincie Antwerpen (68,4 per 10 000) en het laagst in de provincie Limburg (36,6 per 10 000) (zie tabel 5.21).

Evolutie gemelde kinderen

Grafiek 5.5. Evolutie van het aantal gemelde kinderen per 10 000

Bron: Kind en Gezin - Registratie bij de vertrouwenscentra kindermishandeling

Aantal gemelde kinderen per 10 000

	1998	1999
Antwerpen	60,3	68,4
Vlaams-Brabant	51,8	63,8
West-Vlaanderen	56,0	59,1
Oost-Vlaanderen	43,7	66,2
Limburg	33,3	36,6
Vlaams Gewest	51,0	61,0

5.21. Aantal gemelde kinderen per 10 000 volgens provincie

Bron: Kind en Gezin – Registratie bij de vertrouwenscentra kindermishandeling

Bij 2272 kinderen, of 29,3% van de gemelde kinderen, signaleerden de melders *lichamelijke mishandeling of verwaarlozing*. Er is een merkelijke toename van het aantal kinderen dat wordt gemeld voor lichamelijke mishandeling of verwaarlozing.

In totaal 2057 kinderen, of 26,5% van de gemelde kinderen, werden gesignaleerd voor *seksueel misbruik*. Bij 72,1% van deze (vermoedelijk) seksueel misbruikte kinderen geeft de melder al onmiddellijk aan dat de dader tot de familie behoort. Bij de overige 27,9% van deze kinderen gaat het ofwel om extrafamiliaal misbruik of is de relatie dader-slachtoffer onbekend.

Bij 1347 kinderen of 17,4% signaleerde de melder *emotionele mishandeling of verwaarlozing* (zie tabel 5.22).

Gemelde problematiek

	1998	1999
Seksueel misbruik	31,0	26,5
Lichamelijke mishandeling	15,9	17,1
Lichamelijke verwaarlozing	9,5	12,2
Emotionele mishandeling	10,1	9,6
Emotionele verwaarlozing	7,0	7,7
Münchhausen syndrome by proxy	0,3	0,2
Risicosituatie	16,1	14,6
Onduidelijk	5,6	6,4
Verwerkingsproblematiek ten gevolge van vroegere mishandeling	1,7	1,8
Geen mishandeling, aanverwant probleem	2,8	3,7
Totaal	100,0	100,0

5.22. Gemelde kinderen naar gelang van de belangrijkste gemelde problematiek (percentage)

Bron: Kind en Gezin - Registratie bij de vertrouwenscentra kindermishandeling

45,8% van de meldingen was afkomstig uit de primaire omgeving van het kind; het ging vooral om meldingen door de moeder (18,3% van de meldingen), door andere gezins- of familieleden (9,2%), door buren of kennissen (8,6%), door de vader (6,7%) of door het slachtoffer zelf (1,8%).

51,8% van de meldingen kwam van professionelen (19,5% van hulpverleners uit de gezondheidszorg; 9,9% vanuit welzijnsorganisaties en 16,8% vanuit de school of een voorschoolse voorziening).

5.6. De Europese context

5.6.1. Sterfte

De laatste jaren is de kindersterfte in het Vlaams Gewest aanzienlijk gedaald. Hiermee is het Vlaams Gewest op het niveau gekomen van andere Europese landen met een goede score inzake kindersterfte. Alleen Zweden doet merkkelijk beter (zie tabel 5.23). Ook inzake het perinatale-sterftecijfer, of de sterfte van kinderen tijdens de eerste zeven dagen samen met het aantal doodgeborenen, sluit het Vlaams Gewest aan bij de landen met een goed resultaat (zie tabel 5.24).

Kindersterfte

	1990	1995	1996	1997	1998
Vlaams Gewest	8,6	5,9	5,1	4,8	
België	6,6	6,1	5,6	6,1	
Duitsland	7,1	5,3	5,0	4,9	
<i>waarvan voormalige BRD</i>	<i>7,1</i>	<i>5,3</i>	<i>4,9</i>	<i>4,9</i>	
Frankrijk	7,4	4,9	4,8	4,7	
Groot-Brittannië	7,9	6,2	6,0	5,9	5,7
Italië	6,9	6,1	6,0	5,5	
Nederland	7,1	5,5	5,7	5,0	5,2
Zweden	6,0	4,1	3,9	3,6	

5.23. Kindersterfte: aantal sterfgevallen van kinderen beneden de leeftijd van één jaar per 1000 levendgeborenen sinds 1990.

Bronnen: Council of Europe, *Recent demographic developments in Europe 1998*

NIS, *Bevolkingsstatistieken*

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, *Gezondheidsindicatoren*

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, *Geboorte, perinatale sterfte en kindersterfte, 1990-1992*

Perinatale sterfte

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Vlaams Gewest	9,4	8,6	8,4	8,5	6,5	7,3	6,9	6,8
België	8,9	8,3	8,4					
Duitsland	6,3	5,8	5,8	5,4	6,4	6,8	6,8	
Frankrijk	8,3	8,2	7,7	7,2	7,4	7,4		
Groot-Brittannië	8,1	8,1	7,7	9,1	8,9			
Italië	10,5	10,4	9,4	8,8	NB	8,7		
Nederland	9,6	9,1	9,1	9,1	8,6	8,0	8,4	
Zweden	6,5	6,6	5,8	5,9	5,4	5,5		

5.24. Perinatale-sterftecijfer per 1000 levendgeborenen in enkele Europese landen sinds 1990

Bronnen: Eurostat, Demographic Statistics, 1998 edition

NIS, Bevolkingsstatistieken

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Gezondheidsindicatoren

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Geboorte, perinatale sterfte en kindersterfte, 1990-1992

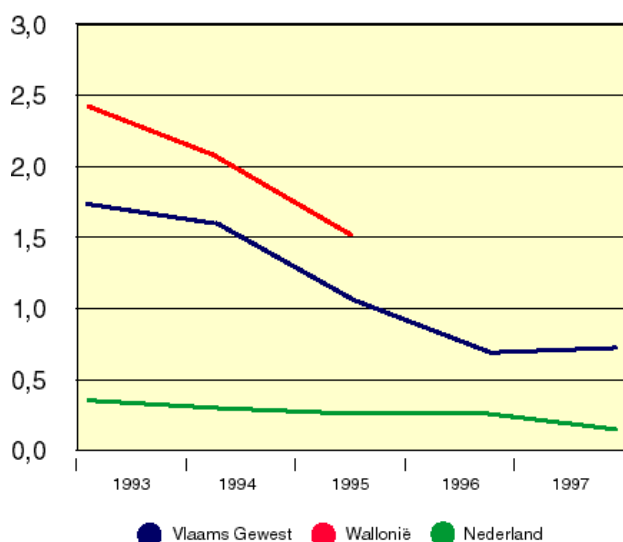
NB: niet beschikbaar

5.6.2. Wiegendood

De daling van het aantal gevallen van wiegendood in het Vlaams Gewest sluit aan bij een evolutie die zich ook in Wallonië en in andere Europese landen heeft voorgedaan. In Groot-Brittannië daalde het aantal gevallen van 2,3 per 1000 levendgeborenen in de periode 1985-91 naar 0,7 in de periode 1992-98.

In grafiek 5.6 wordt de evolutie in de periode 93-97 in het Vlaams Gewest, in Wallonië en in Nederland weergegeven.

Wiegendood

Grafiek 5.6. Aantal gevallen van wiegendood per 1000 levendgeborenen in de periode 1993-1997

Bronnen: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Gezondheidsindicatoren

Ministère de la Communauté Française

Centraal Bureau voor de Statistiek, Nederland

Gezond en veilig leven?

De levenswijze van mensen bepaalt voor een groot deel hun gezondheidstoestand en dit al vanaf de prille jaren. Goede voorbeelden hiervan voor het jonge kind zijn borstvoeding, voeding, vaccinatie, geneesmiddelengebruik, passief roken en slaap.

6.1. Borstvoeding

Borstvoeding is ongetwijfeld de natuurlijkste en de gezondste voeding. De voordelen voor de gezondheid van baby en moeder zijn overduidelijk. Naast het feit dat borstvoeding een grotere biologische waarde heeft en beter verteert, beschermt borstvoeding ook tegen infecties, krijgt het kind een langduriger bescherming tegen kinderziekten en helpt borstvoeding bij het voorkomen van allergie.

In onze samenleving is borstvoeding niet zo vanzelfsprekend. Er zijn praktische bezwaren ...

In Vlaanderen krijgt 62% van de pasgeboren kinderen als *startvoeding* borstvoeding. Dit percentage ligt iets hoger bij eerstgeborenen dan bij geborenen van hogere rang. Het aantal pasgeborenen dat borstvoeding krijgt is gestegen, met 2,6%. De stijging is iets groter bij de eerstgeborenen (zie tabel 6.1).

Naar gelang van de *provincie* verschilt het percentage kinderen dat borstvoeding kreeg.

In de provincie West-Vlaanderen ligt het percentage heel wat lager en bedraagt het maar 51,1%. Ook in de provincie Oost-Vlaanderen ligt het lager. In de provincies Antwerpen en Vlaams-Brabant krijgt meer dan 65% van de pasgeboren kinderen borstvoeding. In alle provincies was er een toename, behalve in Limburg. In Vlaams-Brabant was de toename het grootst (+5,2%) (zie tabel 6.2).

Borstvoeding

	1998	1999
	%	%
Eerstgeborenen	62,5	65,3
Geborenen van hogere rang	57,6	59,9
Totaal	59,4	62,0

6.1. Percentage kinderen dat als startvoeding borstvoeding krijgt, volgens geboortelang – Vlaams Gewest

Bron: Kind en Gezin – Ikaros

Borstvoeding per provincie

	1998	1999
	%	%
Antwerpen	63,4	65,8
Vlaams-Brabant	62,0	67,2
West-Vlaanderen	49,6	51,1
Oost-Vlaanderen	58,3	60,0
Limburg	62,7	62,0
Totaal	59,4	62,0

6.2. Percentage kinderen dat als startvoeding borstvoeding krijgt naar gelang van de provincie

Bron: Kind en Gezin – Ikaros

6.2. Gezonde voeding?

Hoe is het gesteld met de eetgewoonten van jonge kinderen? Gezonde voedingsgewoonten worden gemeten aan de hand van de frequentie van het gebruiken van een ontbijt en een warme maaltijd, en aan de hand van de consumptie van voedingsproducten zoals vlees, vis, groenten, vers fruit, melk, bruin brood, vetstof en het niet eten of drinken van snacks of gesuikerde dranken.

Bij bijna 1 op 10 kinderen vanaf 3 jaar is het *dagelijks ontbijt* niet de regel. Vooral vanaf 6 jaar is er een aanzienlijk aantal kinderen dat nooit of uiterst zelden een ontbijt gebruikt (zie tabel 6.3).

Ontbijt

	1 - 3 jaar	3 - 6 jaar	6 - 12 jaar
< 1 – 2 keer per week	1,5	0,0	5,6
1 – 2 keer per week	0,5	1,8	5,0
3 – 5 keer per week	0,5	8,5	3,3
6 – 7 keer per week	97,5	89,7	86,1
Totaal	100,0	100,0	100,0

6.3. Kinderen van 1 tot 12 jaar volgens het aantal keren per week dat zij een ontbijt gebruiken

Bron: Gezondheidsenquête 1997, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid Louis Pasteur – verwerking Kind en Gezin

Ruim 9 op 10 kinderen van 1 tot 3 jaar en van 6 tot 12 jaar gebruiken dagelijks of bijna dagelijks een *warme maaltijd* met groenten. Dit percentage ligt lager (80%) bij de kinderen van 3 tot 6 jaar (zie tabel 6.4).

Warme maaltijd

	1 - 3 jaar	3 - 6 jaar	6 - 12 jaar
< 1 – 2 keer per week	1,5	1,5	0,3
1 – 2 keer per week	0,6	0,5	0,4
3 – 5 keer per week	5,4	17,3	7,0
6 – 7 keer per week	92,6	80,7	92,3
Totaal	100,0	100,0	100,0

6.4. Kinderen van 1 tot 12 jaar volgens het aantal warme maaltijden met groenten per week

Bron: Gezondheidsenquête 1997, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid Louis Pasteur – verwerking Kind en Gezin

In tabel 6.5 wordt de consumptie van een aantal voedingsproducten beschreven.

De consumptie van *groenten en vers fruit* is zeker voor verbetering vatbaar. Bij kinderen van 3 tot 6 jaar en van 6 tot 12 jaar zijn er heel wat die niet elke dag vers fruit eten (respectievelijk 25 en 31%). Heel wat kinderen boven de 3 jaar eten minder dan 2 porties groenten of vers fruit per dag (bijna 50%).

Voor de consumptie van *melk* gelden andere richtlijnen naar gelang het om zeer jonge kinderen dan wel om wat oudere kinderen gaat: onder de 5 jaar wordt volle melk aangeraden; boven die leeftijd halfvolle melk. De dagelijkse consumptie van melk met een verlaagd vetgehalte door 45% van de kinderen van 1 tot 3 jaar is ongezond; de consumptie van volle melk door 30% van de kinderen van 6 tot 12 jaar beantwoordt evenmin aan de richtlijnen voor gezonde voeding.

De consumptie van *bruin brood* is zeker voor verbetering vatbaar. Ongeveer de helft van de kinderen eet meestal wit brood.

Voor kinderen beneden de 5 jaar mag *vet* in de voeding niet worden beperkt. Boterhammen moeten worden gesmeerd met margarine en de maaltijden moeten worden bereid met margarine of olie. Uit tabel 6.5 blijkt dat uit dit oogpunt de voeding van heel wat kinderen van 1 tot 3 jaar als ongezond kan worden bestempeld: er wordt geen vetstof gesmeerd op de boterham (55,1%) of er wordt boter op gesmeerd (14,7%). Wat betreft het bereiden van de maaltijd blijkt dat slechts bij een beperkt aantal kinderen geen vetstof wordt toegevoegd (5,5%), maar dat bij nogal wat kinderen (11,5%) boter wordt toegevoegd.

Snacks en gezoete dranken worden zeer frequent geconsumeerd: bij kinderen van 1 tot 3 jaar gebruikt 60% dit dagelijks, bij oudere kinderen is dit zelfs ongeveer 90%.

Voeding

	1 - 3 jaar	3 - 6 jaar	6 - 12 jaar
Consumptie van vlees of gevogelte			
Minder dan 1x per week	1,4	0,0	0,0
Minstens 1x per week	20,3	23,7	9,9
(Bijna) elke dag	78,3	76,3	90,1
Consumptie van vis			
Minder dan 1x per week	47,9	20,5	29,8
Minstens 1x per week	52,1	79,5	69,9
(Bijna) elke dag	0,0	0,0	0,3
Consumptie van vers fruit			
Minder dan 1x per week	4,7	7,1	7,0
Minstens 1x per week	11,7	18,1	24,1
(Bijna) elke dag	83,6	74,8	68,9
Consumptie van groenten of vers fruit			
Minder dan 2 porties per dag	27,5	48,8	49,9
2 porties of meer per dag	72,5	51,2	50,1
Consumptie van melkproducten met verlaagd vetgehalte			
Minder dan 1x per week	40,0	36,7	32,7
Minstens 1x per week	8,2	7,6	1,2
(Bijna) elke dag	51,9	55,7	56,0
Consumptie van volle melkproducten			
Minder dan 1x per week	63,7	57,5	60,7
Minstens 1x per week	4,3	3,0	9,7
(Bijna) elke dag	32,0	39,5	29,6
Consumptie van brood			
Consumptie van brood			
Meestal wit brood	44,8	51,6	42,6
Meestal bruin brood	55,2	48,4	57,5
Gebruik van vetstof op brood			
Geen	55,1	24,3	30,7
Boter	14,7	20,9	21,9
Margarine	21,7	33,5	24,8
Dieetmargarine	8,5	18,0	21,4
Andere	0,0	3,2	1,3
Gebruik van vetstof bij het koken			
Geen	5,5	0,0	0,8
Boter	11,5	17,4	12,4
Margarine	57,4	52,5	57,9
Olie	18,7	20,3	14,5
Andere	0,0	0,0	0,6
Boter en margarine	4,3	4,7	2,1
Margarine en olie	2,6	3,9	6,7
Dieetproduct	0,0	1,2	5,0
Consumptie van snacks of gezoete dranken			
Minder dan 1x per week	22,6	2,8	1,5
Minstens 1x per week	17,8	6,6	10,0
(Bijna) elke dag	59,6	90,7	88,5

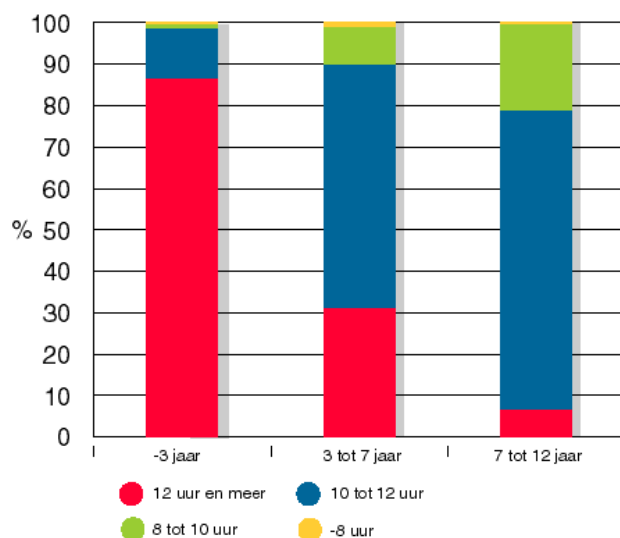
6.5. Kinderen van 1 tot 12 jaar volgens het gebruik van een aantal voedingsproducten

Bron: Gezondheidsenquête 1997, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid Louis Pasteur – verwerking Kind en Gezin

6.3. Slapen kinderen voldoende?

Naarmate kinderen ouder worden, neemt het aantal uren slaap af. Tijdens de eerste levensjaren is een slaapduur van meer dan 12 uren het frequentst; van 3 tot 7 jaar is dit 10 tot 12 uren en vanaf het zevende levensjaar zijn er daarenboven ook heel wat kinderen die tussen 8 en 10 uren slapen (zie grafiek 6.1).

Slaap

Grafiek 6.1. Kinderen onder de 12 jaar: aantal uren dat het kind per dag slaapt volgens leeftijd (percentage)
Bron: Panelstudie Belgische Huishoudens - Observatiejaar 1998. Bewerking voor Kind en Gezin

6.4. Vaccinatiegraad

Vaccinatie is een van de belangrijkste en meest succesvolle instrumenten in de bescherming tegen kinderziekten. Het algemeen aanvaarde vaccinatieprogramma voor jonge kinderen in Vlaanderen omvat de vaccinatie tegen poliomyelitis, tegen difterie-tetanus-pertussis, tegen Haemophilus influenzae type b, tegen hepatitis B en tegen mazelen-bof-rubella.

In Vlaanderen wordt het vaccinatiebeleid uitgevoerd door verschillende instanties, zonder dat er (tot nog toe) een volledige centrale registratie is van de toegediende vaccins. Kortgeleden werd de vaccinatiegraad evenwel bepaald door het bevragen van een aselechte steekproef.

Op basis van een steekproefonderzoek dat werd uitgevoerd in 1999 is de vaccinatiegraad bekend bij kinderen van 18 tot 24 maanden in Vlaanderen.

De vaccinatiegraad van polio is goed alsook die van DTP, met uitzondering van de herhalingsvaccinatie (DTP4). Voor Hib, hepatitis B en mazelen-bof-rubella ligt de vaccinatiegraad te laag (zie tabel 6.6).

Vaccinatiegraad

Poliomyelitis	
Polio 1	99,2
Polio 2	98,9
Polio 3	96,2
Difterie-Tetanus-Pertussis	
DTP 1	95,7
DTP 2	95,4
DTP 3	94,5
DTP 4	89,2
Haemophilus influenzae type b	
Hib 1	85,5
Hib 2	84,4
Hib 3	82,6
Hib 4	73,9
Hepatitis B	
Hep 1	74,2
Hep 2	73,4
Hep 3	68,4
Hep 4	15,1
Mazelen-bof-rubella	
MBR	83,4

6.6. Vaccinatiegraad bij kinderen van 18 tot 24 maanden in Vlaanderen – 1999

Bron: Vaccinatiegraad in Vlaanderen, VUB – UIA

* per 100 kinderen

6.5. Geneesmiddelengebruik

Algemeen gaat het geneesmiddelengebruik in België sinds 1980 in stijgende lijn.

Ook bij jonge kinderen is het geneesmiddelengebruik aanzienlijk. Ongeveer 23% van de kinderen (Vlaams Gewest) nam in een periode van 2 weken *voorgeschreven geneesmiddelen* in. Naarmate het kind ouder wordt daalt dit, van 32% bij kinderen jonger dan 1 jaar tot 18% bij kinderen van 6 tot 12 jaar (zie tabel 6.7).

Geneesmiddelengebruik

	Vlaams Gewest	Rijk
	%	%
0 jaar	32,3	37,0
1 – 3 jaar	27,3	32,4
3 – 6 jaar	23,1	29,8
6 – 12 jaar	18,4	21,4
Totaal	22,6	26,7

6.7. Percentage kinderen dat voorgeschreven geneesmiddelen innam in een periode van 2 weken

Bron: Gezondheidsenquête 1997, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid Louis Pasteur – verwerking Kind en Gezin

6.6. Een rookvrije omgeving voor het jonge kind?

De kwalijke gevolgen van actief roken voor de volksgezondheid zijn welbekend. Verschillende onderzoeken hebben ook de risico's van passieve blootstelling aan tabaksrook afdoende aangetoond. Het gaat om een verhoogde kans op longkanker, om irritatie van het slijmvlies van de ogen en van de luchtwegen, met als symptomen hoesten, astma, ... en – zij het minder duidelijk – een invloed op cardiovasculaire aandoeningen. Voor jonge kinderen komt daar nog een verhoogd risico op wiegendood en duidelijker respiratoire effecten bij.

Uit een bevraging in enkele regio's van het Vlaams Gewest in de periode december 99 – februari 2000 van gezinnen met een pasgeborene blijkt dat 9,5% van de *pasgeborenen* een *passieve roker* is (zie tabel 6.8). Meestal gaat het om de vader en/of om bezoekers.

Kansarme kinderen (55,6% t.o.v. 8,4%) en kinderen die geen borstvoeding krijgen (16,7% t.o.v. 5,5%) zijn relatief meer passieve rokers. Naarmate de rangorde stijgt, stijgt ook het aantal passieve rokers.

Passief roken

Passief roken	
Niet gerookt in aanwezigheid kind	90,5
Wel gerookt in aanwezigheid kind	9,5
waarvan	
<i>door moeder</i>	2,9
<i>door vader</i>	4,8
<i>door andere inwonende personen</i>	1,1
<i>door bezoekers</i>	5,6

6.8. Percentage pasgeborenen dat passief rookt naar gelang van de personen die roken in aanwezigheid van de pasgeborene – 2000

Bron: Kind en Gezin – registratie door regioverpleegkundigen van Kind en Gezin

Hieruit mag zeker niet worden afgeleid dat slechts een zeer beperkt aantal vaders en moeders van jonge kinderen actieve rokers zijn.

In dezelfde bevraging werd ook nagegaan of er in het huis, maar niet in aanwezigheid van het kind, wordt gerookt. Ongeveer 14% van de moeders en ongeveer 24% van de vaders roken in de woning (zie tabel 6.9).

Roken in de woning

Roken in de woning	
Niet gerookt in de woning	64,4
Wel gerookt in de woning	35,6
waarvan	
<i>door moeder</i>	13,6
<i>door vader</i>	23,6
<i>door andere inwonende personen</i>	3,4
<i>door bezoekers</i>	17,3

6.9. Percentage pasgeborenen dat woont in een woning waarin wordt gerookt, maar niet in zijn aanwezigheid – 2000

Bron: Kind en Gezin – registratie door regioverpleegkundigen van Kind en Gezin

6.7. De Europese context

De vaccinatiegraad van polio en DTP is in de meeste Europese landen goed. Inzake mazelen zijn er grote verschillen. Het Vlaams Gewest en Duitsland scoren laag en Italië scoort zeer laag. In Frankrijk, Nederland, Groot-Brittannië en Zweden ligt de vaccinatiegraad voor mazelen op dezelfde hoogte als die voor polio en DTP (zie tabel 6.10).

Vaccinatiegraad

	Polio3	DTP3	Mazelen
Vlaams Gewest	96,3	94,5	83,4
Duitsland	95	95	88
Frankrijk	97	96	97
Groot-Brittannië	96	95	95
Italië	96	95	55
Nederland	97	97	96
Zweden	99	99	96

6.10. Percentage kinderen dat een polio 3, een DTP3 of een mazelenvaccin heeft gekregen
 Bronnen: Vaccinatiegraad in Vlaanderen, VUB - UIA
 UNICEF, Country Statistics, 1999